

Mervi Pihl

YKSITYISYYDEN SUOJAN RAJAT
RIKOSJOURNALISMISSA

Liiketalouden koulutusohjelma
2016

YKSITYISYYDEN SUOJAN RAJAT RIKOSJOURNALISMISSA

Pihl, Mervi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Joulukuu 2016
Ohjaaja: Saarikko, Simo
Sivumäärä: 56
Liitteitä: 2

Asiasanat: rikosjournalismi, rikostoimittajat, yksilönsuoja, yksityiselämän loukkaaminen

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää yksityisyyden suojan rajoja rikosjournalismia kirjoitettaessa ja julkaistaessa. Oikeustradenomin tutkintoon vaadittavan tutkielmani päätutkimuskysymyksessä käsittelen asioita, joita media saa kertoa rikospauksista ja niihin liittyvistä henkilöistä.

Opinnäytetyössäni käsitellään varsinaisen lainsäädännön ohella myös journalistien vahvaa itseäntelyä. Työssäni perehdytään myös turvapaikanhakijoiden tekemien rikosten uutisointiin liittyvään ongelmallisuuteen. Vastaavasti pohdin ns. vastamedian aseman vahvistumisen vaikutuksia rikosjournalismiin.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä oli tapaustutkimus. Lähdeaineistona työssäni käytin voimassa olevaa lainsäädäntöä, viestintäoikeuden kirjallisuutta, tuomioistuinratkaisuja sekä aiheesta kirjoitettuja artikkeleita.

Rikosjournalismia on tutkittu opinnäytetyöni kirjoittamishetkeen mennessä jo kohtalaisesti. Rikosuutisointi ja siihen olennaisesti liittyvä yksityisyyden suoja ovat kuitenkin aina ajankohtaisia tutkimusaiheita. Opinnäytetyöllä osoitettiin, että vaikka media ja toimittajat osaavat pääasiallisesti pysytellä laillisuuden rajoissa, ovat varsinkin vuonna 2015 tapahtunut turvapaikanhakijoiden määrän kasvu ja ns. vastamedia päässeet aiheuttamaan muutoksia myös poliisin tiedotukseen. Työssäni osoitan kuitenkin myös sen, että tänä muuttuvien haasteiden aikakaudella valtamedia on pystynyt säilyttämään asemansa luotettavan tiedon välittäjänä.

LIMITS OF PROTECTION OF PRIVACY IN CRIME JOURNALISM

Pihl, Mervi

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in business economics

December 2016

Supervisor: Saarikko, Simo

Number of pages: 56

Appendices: 2

Keywords: crime journalism, crime journalists, protection of privacy, invasion of privacy

The purpose of this thesis was to examine the limits of protection of privacy in writing and publishing crime journalism. This bachelor's thesis also focused on the matters that the media can report on regarding crimes and the people that are involved.

As well as this thesis deals with different laws that apply to the theme, it also deals with the strong self-regulation of Finnish journalism. The thesis also gets acquainted with the problematics of crime journalism when crimes are committed by asylum seekers. Accordingly, the thesis ponders on the Finnish alternative media's strengthening impact on crime journalism.

The thesis was implemented as a qualitative case study. As source material I used existing Finnish laws, communications law literature, rulings of the Finnish court system and articles that are written about the subject.

Crime journalism has been researched to a reasonable extent by now. However, crime journalism and the protection of privacy are always current topics to study. The thesis has shown that although the media and journalists stick with legality, the growth of the number of asylum seekers and the so-called alternative media have forced the police to change its information policy. This thesis also shows that despite current challenges, the established media has kept its status as a reliable communicator.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	JOURNALISMIA SÄÄTELEVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ.....	7
2.1	Perustuslaki.....	7
2.3	Rikoslaki.....	9
2.4	Henkilötietolaki.....	10
2.5	Julkisuuslaki eli laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta.....	11
2.6	Laki oikeudenkäyntien julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa.....	12
2.7	Euroopan ihmisoikeussopimus.....	13
3	YKSITYISYYDEN SUOJA RIKOSOIKEUDESSA.....	15
3.1	Yleisiä huomioita.....	15
3.2	Kotirauhan ja julkisrauhan rikkominen.....	16
3.3	Salakuuntelu ja -katselu.....	17
3.4	Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.....	19
3.5	Kunnianloukkaus.....	21
3.6	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.....	21
3.7	Uskonrauhan rikkominen.....	23
3.8	Väkivaltakuvauksen levittäminen.....	23
3.9	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen.....	24
4	JOURNALISTIEN ITSESÄÄNTELY.....	25
4.1	Journalistin ohjeet.....	25
4.2	Kantelu Julkisen sanan neuvostolle ja neuvoston päätökset.....	30
4.3	Itsesääntelyn ja oikeudellisen sääntelyn suhde.....	31
5	RIKOSJOURNALISMI.....	32
5.1	Rikosuutisoinnin kehykset.....	32
5.2	Uutisoinnin kehykset käytännössä.....	33
5.3	Poliisin rooli uutisten lähteenä.....	34
6	YKSITYISYYDEN SUOJA OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ.....	35
6.1	Yleistä.....	35
6.2	Yksityiselämän suoja lehtiartikkelissa.....	36
6.3	Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen televisiossa.....	37
6.4	Kunnianloukkaus lehdessä.....	39
6.5	Kunnianloukkaus television pääuutislähetyksessä.....	41
6.6	Johtopäätökset.....	43
7	TURVAPAIKANHAKIJATILANTEEN VAIKUTUS RIKOSUUTISOINTIIN.....	43
7.1	Taustaa.....	43

7.2	Turvapaikanhakijoiden tekemät rikokset tilastoissa	45
7.3	Rikoksista uutisointi.....	46
7.4	Huhupuheista rikosuutisoinniksi.....	47
8	KUN YKSITYISYYDELLÄ EI OLE SUOJAA	48
8.1	Vastamedia.....	48
8.2	Esimerkki vastamediasta: MV-lehti.....	49
8.3	Luotettavan median puolesta	50
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	51
	LÄHTEET.....	54

LIITTEET

Liite 1. Journalistin ohjeet ja liite

Liite 2. Päätoimittajien kannanotto: Luotettavan median puolesta

1 JOHDANTO

Viestintäoikeus on kohtalaisen uusi oikeudenala ja sen piiriin kuuluu sananvapauden sääntely eri muotoineen. Nykyaikana tieto leviää hyvin nopeasti niin lehtien verkkojulkaisuiden kautta kuin sosiaalisen median sivustoillakin. Sananvapaus kuuluu jokaisen perusoikeuksiin, mutta aivan kaikkea ei kuitenkaan saa ääneen sanoa. Suomessa asioiden julkista ilmaisua sääteleekin varsinaisen sananvapauslain lisäksi mm. rikoslaki. Kansallisen lainsäädännön ohella Suomen oikeuskäytäntöön vaikuttaa vahvasti myös Euroopan ihmisoikeussopimus.

Sananvapaus aiheena jatkuisi journalismin lisäksi hyvinkin pitkälle, tekijänoikeuksien kautta esimerkiksi tietokonepeleihin ja ilmaisjakeluihin, mutta pyrin työssäni pitämään nimenomaan rikosjournalismin saralla ja yksityisyyden suojassa. Rikosjournalismin kehityksestä ja vaikutuksista on kirjoitettu monia teoksia, sillä aihe on aina ajan-kohtainen ja kiinnostaa yleisesti. Oikeuskirjallisuuden lisäksi aiheesta löytyy useita opinnäytetöitä ja pro graduja, joista enemmistö viestinnän ja media-alan opiskelijoiden tuotoksina. Rikosjournalismin kiehtovuuden takia päädyin itsekin aiheesta opinnäytetyötäni kirjoittamaan. Työni toimeksiantajana toimi Satakunnan Kansa.

Opinnäytetyöni tutkimusongelmana on yksityisyyden suojan rajaus rikosjournalismia kirjoitettaessa, ja työssäni pyrin antamaan vastauksen siihen, mitä media saa kertoa rikostapauksista ja niihin liittyvistä henkilöistä. Työni perustuu kvalitatiiviseen tiedonhankintaan ja tutkimusmenetelmänä on aiheen oikeussosiologinen tarkastelu. Lähden työssäni käsittelemään yksityisyyden suojaa ensin aiheeseen liittyvien lakien kautta, ja näiden jälkeen käsittelen yleisimmät rikokset, joihin journalisti voi työssään syyllistyä. Yksityisyyden suojan tärkeyden takia olen työni teoriaosuudessa käsitellyt lainsäädännön ohella myös alan itsesääntelyä omana kappaleenaan, sillä kirjoitettujen lakien ohella toimittajien työtä säätelee Suomessa journalistien etiikkaa ohjaavia säännöstöjä, joista tässä työssäni käsittelen niistä olennaisinta, Julkisen sanan neuvoston laatimaa Journalistin ohjetta. Empiriaosuudessa perehdyn aiheeseen oikeustapausten ohella myös turvapaikanhakijoiden määrän kasvun ja vastamedian aiheuttamien muutosten muodossa. Aiheen laajuuden vuoksi myös muiden käsitteiden sivuaminen on kuitenkin toisinaan tarpeen yhtenäisen ja selkeemmän yleiskuvan luomiseksi.

2 JOURNALISMIA SÄÄTELEVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

2.1 Perustuslaki

Perustuslaissa vahvistettu Suomen valtiosääntö turvaa perusoikeudet, ihmisarvon loukkaamattomuuden sekä yksilön vapauden ja oikeudet kaikille Suomen lainkäyttöpiirissä oleville suomalaisille ja ulkomaalaisille henkilöille (Suomen perustuslaki 731/1999, 1 § 2 mom.). Yksityisyyden suojaa käsitelevät keskeiset perusoikeudet ovat yhdenvertaisuuspykälä, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan (Suomen perustuslaki, 6 § 2 mom.), sekä pykälä yksityiselämän suojasta, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu (Suomen perustuslaki 10 § 1 mom.).

Journalismiin liittyen perusoikeuksiin kuuluu kuitenkin olennaisimmin sananvapauspykälä, jonka mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sama pykälä säätelee myös viranomaisen hallussa olevien asiakirjojen ja muiden tallenteiden julkisuutta. (Suomen perustuslaki 12 §.) Sananvapautta säädelään myös erityislailla, sananvapauslailla, jota käsittelem erikseen seuraavassa alakappaleessa.

Vaikka perustuslaissamme turvatut perusoikeudet kuuluvatkin nimenomaan ihmisille, on perusteltua katsoa sananvapauden oikeussuojan koskevan myös lehtien julkaisutoimintaa tai ohjelmatoimintaa harjoittavia oikeushenkilöitä, sillä sananvapaussäännöksen keskeinen tarkoitus on taata vapaan mielipiteenmuodostuksen, avoimen julkisen keskustelun, joukkotiedotuksen vapaan kehityksen ja moniarvoisuuden ohella mahdollisuus julkiseen kritiikkiin. Joukkotiedotusvälineillä on keskeinen rooli edellä mainittujen tarkoitusten toteuttamisessa, ja ne usein toimivatkin pääasiallisina tiedon ja mielipiteiden levittäjinä. (Tiilikka 2008, 17.)

2.2 Sananvapauslaki eli laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä eli kansankielellä sananvapauslaki säätelee tarkemmin perustuslain mukaisen sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä sekä määrittelee joukkoviestinnän välineet. Sananvapauslakia sovelletaan vain Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan (Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 460/2003, 3 § 1 mom.). Koska sananvapauslain soveltuvuutta on rajoitettu niin asiallisesti julkaisu- ja ohjelmatoimintaan kuin alueellisesti Suomessa harjoitettuun julkaisu- ja ohjelmatoimintaan, on lain soveltamiseen riittävän liittymäkohdan löytäminen toisinaan haasteellista. Suomen lainkäyttöpiirin ulkopuolelle sijoittuvat esimerkiksi ulkomailla toimitetut ja julkaistut tallenteet ja painotuotteet, vaikka ne olisivatkin saatavilla myös Suomessa. (Tiilikka 2008, 24.)

Sananvapauslain neljännessä luvussa säädetään julkaistun viestin sisältöön liittyvästä vastuusta. Lain 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitettuun viestiin sisältyvästä rikoksesta vastaa se, jota on rikoslain mukaan pidettävä syyllisenä tai osallisena tehtyyn rikokseen, ja 13 §:ssä määritellään päätoimittajan osuus tehtyyn rikkomukseen. Lisäksi sananvapauslain neljännessä luvussa säädetään vahingonkorvausvastuusta, oikeudesta tutustua tallenteen sisältöön sekä lähdesuojasta ja oikeudesta anonyymiin ilmaisuun.

Vaikka sananvapauslain vastuujärjestelmä on hyvinkin selkeä ja yksinkertainen, voi toisinaan olla haasteellista käytännössä selvittää, kuka tapahtuneesta rikoksesta on vastuussa ja keneen rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu. Tekijänvastuun ja avunantovastuun määrittelymisen ohella lisähaastetta tarjoaa se, että julkaistu aineisto on usein monen eri henkilön yhteistyön tulos, ja osallisten panoksia voi olla vaikea selvittää. (Niiranen, Sotamaa & Tiilikka 2013, 73-74.) Verkon erilaiset portaalit ja avoimet keskustelupalstat eivät ole sananvapauslaissa tarkoitettuja verkkojulkaisuja, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne jäisivät rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen sääntelyn ulkopuolelle (Niiranen ym. 2013, 83).

Sananvapauslaissa säädetään mainittujen ohella myös muun muassa vastaavan toimittajan määräämisestä ja velvollisuuksista sekä muista julkaisijaa tai ohjelmatoiminnanharjoittajaa koskevista velvollisuuksista. Lisäksi laissa on säännökset vastineesta ja

oikaisusta, pakkokeinoista sekä tiedotusvälineen velvollisuudesta julkaista tieto yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä tai kunnianloukkausta koskevasta syyksi lukevasta tuomiosta asianomistajan sitä vaatiessa. Sananvapauslaissa ei kuitenkaan määritellä sitä, minkälaisien ilmaisujen levittäminen on sallittua, eikä sitä, minkälaisien viestien levittämisestä voi joutua rangaistus- tai korvausvastuuseen, vaan lain sisällöllistä ulottuvuutta säätelee esimerkiksi rikoslaki. Sananvapauslaki on luonteeltaan siis järjestysluontoinen ja käytännön toteuttamismahdollisuuksia sääntelevä erityislaki. (Tiilikka 2008, 25-26.)

2.3 Rikoslaki

Rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu luonnollisestikin rikoksen tekijään tai rikokseen osalliseen. Rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on syyllistynyt laissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon, ja tekijöitä voi olla myös useita. Julkaistun viestin sisältöön perustuvissa rikoksissa tekijänvastuussa voivat olla esimerkiksi vastaava toimittaja, uutispäällikkö, toimittaja, haastattelulausunnon antaja tai tietolähde. (Niiranen ym. 2013, 75.)

Rikollisen teon rangaistavuus edellyttää tekijän tai tekoon osallistuneen syyllisyyttä, ja rangaistusvastuu aina tahallisuutta ja tuottamusta. Lähtökohtaisesti vain tahalliset teot johtavat rangaistusvastuuseen, kun taas tuottamuksellisista teoista rangaistaan vain silloin, kun rangaistavuudesta on nimenomaan säädetty. Sananvapausrikokset onkin pääasiallisesti säädetty tahallisesti tehdyiksi rikoksiksi. (Niiranen ym. 2013, 81.)

Tahallisuusedellytystä tarkentavia teon rangaistavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat ns. todennäköisyystahallisuus ja olosuhdetahallisuus. Rikoslain (39/1889) 3 luvun 6 §:n mukaan todennäköisyystahallisuudella tarkoitetaan sitä, että tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan tarkoituksenaan aiheuttaa seurauksen tai pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä, tai jos tekijä on pitänyt seurausta tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Olosuhdetahallisuudella tarkoitetaan tahallisuutta suhteessa aiheutettuun vahinkoon, kärsimykseen tai halveksuntaan. Olosuhdetahallisuudesta ei säädetä rikoslaissa, vaan sen arviointi on

oikeuskäytännön varassa, ja sitä arvioitaessa on huomioitava rikoslain tunnusmerkistöerehdystä koskeva rikoslain 4 luvun 1 §, jonka mukaan teko ei ole tahallinen silloin, jos tekijä ei ole selvillä rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä edellyttävien seikkojen käsillä olostakaan tekoa tehdessään, tai jos tekijä näistä seikoista erehtyy. (Niiranen ym. 2013, 82.)

Yleisimpiä julkaistuihin viesteihin liittyviä sisältörikoksia ovat yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja kunnianloukkaukset. Muita sisältörikoksia ovat esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan, väkivaltakuvauksen levittäminen sekä sukupuoliseellisuuden julkinen loukkaaminen. (Niiranen ym. 2013, 74-75.) Journalismin tuottamiseen liittyviä kriminalisoituja tekoja ovat mm. salakuuntelu ja -katselu sekä koti- tai julkisrauhan rikkominen (Neuvonen 2013, 176-181). Yksityisyyden suojaa loukkaaviin rikoksiin perehdyn myöhemmin omassa luvussaan.

2.4 Henkilötietolaki

Henkilötietolain tarkoituksena on toteuttaa yksityisyyden suojaa henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista (Henkilötietolaki 523/1999, 1 §). Henkilötietolaki koskee henkilötietojen käsittelyä, ja sitä sovelletaan kaikkiin henkilörekistereihin, paitsi rekistereihin, joissa käsitellään tiedotusvälineissä julkaistua aineistoa sellaisenaan tai yksityisen kansalaisen rekistereihin tai rekistereihin, joiden tarkoitus on taiteellinen (Neuvonen 2013, 166).

Henkilötietolaki on yleislaki, josta voidaan poiketa erityislaeilla. Keskeinen tällainen erityislaki on julkisuuslaki (621/1999), jota sovelletaan esimerkiksi tietojen antamiseen viranomaisten rekistereistä. Sananvapautteen ja mediaan liittyvä merkittävin poikkeus henkilötietojen käsittelyn sääntelyyn ovat toimitukselliset rekisterit, joihin saa kerätä tietoa ilman, että niitä koskevat kaikki henkilötietolain säännökset. Tällä sääntelyllä on tarkoitus turvata joukkoviestintien asema sananvapauden käyttäjänä. (Neuvonen 2013, 166-167.)

Henkilötietolain mukaan henkilötiedoilla tarkoitetaan kaikenlaisia sellaisia merkintöjä luonnollisesta henkilöstä, hänen ominaisuuksistaan tai elinolosuhteistaan, joista henkilö, hänen perheensä tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa elävät voidaan tunnistaa (Henkilötietolaki 3 § 1 mom. 1 k.). Lain toisessa luvussa käsitellään henkilötietojen käsitteleviä yleisiä periaatteita, joista keskeisin on huolellisuusvelvoite. Huolellisuusvelvoitteen mukaan rekisterinpitäjällä on velvollisuus käsitellä henkilötietoja laillisesti ja huolellisuutta noudattaen, sekä velvollisuus toimia muutoinkin rekisteröidyn yksityiselämän suojaa tai muitakaan yksityisyyden suojan turvaavia perusoikeuksia rajoittamatta ilman laissa säädettyjä perusteita (Henkilötietolaki 5 §).

Henkilötietolain kolmas luku käsittelee arkaluontoisten tietojen käsittelyä. Henkilötietolain 11 §:n mukaan arkaluontoisten henkilötietojen käsittely on kielletty, ja arkaluontoisiksi tiedoiksi määritellään rotua tai etnistä alkuperää, henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista; rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta kuvaavat tai kuvaamaan tarkoitetut henkilötiedot. Arkaluontoisia tietoja ovat myös henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta, seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä tai sosiaalihuollon tarvetta kuvaavat henkilötiedot. Poikkeuksia arkaluontoisten henkilötietojen käyttämiseen voivat luoda esimerkiksi henkilön oma myötävaikuttaminen tietojen julkaisuun tai tietojen käsittelyn tarpeellisuudesta oikeusvaateeseen liittyen (Henkilötietolaki 12 § 1 mom. 1 ja 4 k.).

2.5 Julkisuuslaki eli laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

Perustuslain sananvapaussäännöksessä turvattua asiakirjojen ja tallenteiden julkisuutta säädellään tarkemmin laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta eli tutummin julkisuuslaissa (621/1999). Kyseinen laki täydentää perustuslaissa turvattua sananvapautta, sillä ilman oikeutta saada tietoa sellaisista asioista, jotka ovat vireillä viranomaisissa tai oikeutta saada tietoa viranomaisten toimintatavoista ja päätöksistä, sananvapaus jäisi hyvinkin tyhjäksi oikeudeksi. Lain pääsääntönä on julkisuus, ja siitä poiketaan vain, jos laissa nimenomaan toisin säädetään. (Korpisaari 2016, 27.)

Julkisuuslain tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa viranomaisten toiminnassa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus julkisen vallan ja julkisten varojen käytön valvomiseen sekä vapaiden mielipiteiden muodostamiseen. Lain tarkoituksena on myös antaa mahdollisuus vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksien ja etujen valvomiseen. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, 3 §.)

Julkisuuslaissa määritellään laissa tarkoitettut viranomaiset sekä se, milloin viranomaisten tai viranomaisille toimitettut asiakirjat ovat julkisia. Julkisiin asiakirjoihin liittyvä ongelma journalismin saralla on kuitenkin se, että vaikka kuka tahansa voi pyytää tietoa julkisesta asiakirjasta, voi tällaisen julkisen tiedon levittäminen täyttää esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikoksen tunnusmerkistön. (Neuvonen 2013, 151.)

Rikosjournalismin tekemiseen liittyy olennaisesti myös esimerkiksi esitutkintaan ja syyteharkintaan liittyvät asiakirjat. Julkisuuslaissa kyseiset asiakirjat on säädetty salassa pidettäviksi siihen asti, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa, syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kunnes asia on jätetty sikseen. Näiden jälkeenkin asiakirjat voidaan määrätä salassa pidettäviksi, mikäli tiedon antaminen vaarantaisi rikoksen selvittämisen tai tutkinnan tarkoituksen toteutumisen, tai julkistaminen aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 § 1 mom. 3 k.) Jos tapaus, jonka asiakirjat on edellä mainituista syistä salattu, etenee oikeudenkäyntiin, sovelletaan siitä lähtien lakia julkisuudesta oikeudenkäynneissä (Neuvonen 2013, 162).

2.6 Laki oikeudenkäyntien julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

Laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa noudattaa julkisuusperiaatetta, jonka mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, ellei toisin säädetä (Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 370/2007, 1§). Lain 4 §:n mukaan tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ovat

julkisia, joskin asianomistajan tai turvapaikanhakijan nimi voidaan poikkeustilanteissa määrätä salassa pidettäväksi. Tällaisia poikkeuksia ovat lain 6 §:n mukaan tilanne, jossa käsitellään erityisen arkaluontoisia asioita tai tilanne, jossa nimen julkistaminen saattaisi vaarantaa turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuuden. Näissäkin tilanteissa tiedot tulevat julkiseksi asianosaisen sitä pyytäessä. (Neuvonen 2013, 163.) Oikeudenkäynti voidaan julistaa salaiseksi mm. silloin, kun asiassa esitetään arkaluontoisia tietoja yksityiselämästä, rikosasiassa vastaaja on alle 18-vuotias, oikeudenkäynnissä on kuultavana alle 15-vuotias tai jos turvapaikanhakijan turvallisuus voisi vaarantua (Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 15 § 1 mom. 2 ja 4-6 k.).

Vain harvoin rikoksesta syytetyn tai rikoksesta tuomitun nimi on salaiseksi julistettua tietoa. Kuten aiemmin jo mainitsin, olennaista on muistaa, että vaikka oikeudenkäyntiasiakirjat tai oikeudenkäynti olisivatkin julkisia, niihin liittyviä tietoja ei välttämättä saa julkaista. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen on rangaistava teko siis siitäkin huolimatta, että tieto olisikin julkista tietoa. Tuomittujen henkilöiden nimien julkaiseminen onkin vaikeimpia kysymyksiä joukkoviestinnän saralla. Yleisesti on esitetty, että tuomitun nimen saisi julkaista, mikäli tuomittu rangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta. Käytännössä ohjeesta tekee huonon kuitenkin se, että arviointiin vaikuttaa myös rikoksen laatu, tuomitun tai mahdollisen uhrin yhteiskunnallinen asema sekä tapauksen merkitys yhteiskunnalliselle keskustelulle. Toisinaan tekijän nimi pidetään poissa julkisuudesta kaikissa olosuhteissa rikokseen liittyvien henkilöiden turvaamiseksi ja yksityiselämän suojaamiseksi. Vaikka oikeudenkäynnin seuraaminen ja muistiinpanojen tekeminen onkin pääsääntöisesti sallittua, on siis huomioitava myös, että nimien ja arkaluontoisten asioiden julkaiseminen voi johtaa joko oikeudellisiin tai eettisiin seuraamuksiin. (Neuvonen 2013, 162-165.)

2.7 Euroopan ihmisoikeussopimus

Oikeudellisesti merkittävin ihmisoikeussopimus Suomen kannalta on tällä hetkellä Euroopan ihmisoikeussopimus, jonka noudattamista valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Jäsenvaltio, joka saa huomautuksen Euroopan ihmisoikeustuomioistui-

melta, on korjattava käytäntöjään tai lainsäädäntöään sopimuksen mukaisiksi, ja mahdollisesti maksettava myös korvauksia, mikäli sopimuksen mukaista ihmisoikeutta on loukattu. (Neuvonen 2013, 34.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen keskeisen sanavapautta koskevan 10 artiklan mukaan jokaisella on sananvapaus, eli vapaus pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. 10 artiklan toisessa kappaleessa vapautta kuitenkin rajataan toteamalla, että vapaus voidaan asettaa esimerkiksi sellaisten ehtojen ja rangaistusten alaiseksi, joista on laissa säädetty, ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa mm. moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi tai luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi. (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999, SopS 85-86.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä sananvapauden laajuus ja hyväksyttävien rajoitusperusteiden tulkinta ovat täsmentyneet, ja sananvapautta pidetään yhtenä demokraattisen yhteiskunnan peruspilareista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korostaa lehdistön tehtävää jakaa tietoja ja ajatuksia kaikista yleistä mielenkiintoa herättävistä kysymyksistä, toki omien vastuidensa ja velvollisuuksiensa mukaisin tavoin, eli kuitenkin ylittämättä esimerkiksi muiden maineen suojaksi ja luottamuksellisen tiedon levittämisen estämiseksi asetettuja rajoja. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan lehdistö toimii myös ”julkisen vahtikoiran” roolissa paljastamalla yhteiskunnallisia ja muita epäkohtia. (Korpisaari 2016, 52.)

Yksityiselämän suojaa koskevan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia kunnioitusta, joka kohdistuu henkilön yksityis- ja perhe-elämään, kotiin tai kirjevaihtoon. Artiklan mukaan tähän oikeuteen ei voida viranomaisten toimesta puuttua, paitsi esimerkiksi moraalin suojaamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999, SopS 85-86.) Artiklassa ei erikseen mainita kunnian ja maineen turvaa, mutta sen katsotaan turvaavan yksityiselämää valtion ja sen virkamiesten loukkauksien lisäksi myös muilta tahoilta uhkaavilta loukkauksilta, siinä missä 10 artikla käsittää suojan pääasiassa vain valtion ja virkamiesten puuttumiselta.

Sopimusvaltioilla on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan velvollisuus tarttua toimeen aktiivisesti myös silloin, kun yksityiselämän suojan toteutuminen on uhatuna myös yksityisten tahojen välillä. Demokraattisissa maissa yksityisten tahojen tekemät yksityiselämän loukkaukset ovat luonnollisestikin todennäköisempi uhka yksityisyydelle kuin valtion taholta tuleva yksityiselämän loukkaus. (Korpisaari 2016, 57-58.)

3 YKSITYISYYDEN SUOJA RIKOSOIKEUDESSA

3.1 Yleisiä huomioita

Journalisteille ei Suomessa ole myönnetty erioikeuksia, joiden nojalla he saisivat hankkia tietoaan laittomasti. Yleisesti merkittävien tietojen kohdalla on kuitenkin tapauskohtaisesti harkittava tiedon hankkimisen tärkeyttä ja laillisten keinojen puutetta tehdyn rikoksen rangaistusta pohdittaessa. Tällaisissa yksittäistapauksissa journalistin rangaistusta voidaan lieventää tai alentaa tai journalisti voidaan jopa jättää kokonaan rangaistukseen tuomitsematta. (Korpisaari 2016, 153.)

Tietojen hankkimista rajoittaa pääsääntöisesti esimerkiksi kotirauhan suojaa tai salakuuntelua ja -katselua koskevat säännökset, vaikkakin sanavapauden nojalla kuvaaminen ja muu tiedonhankkiminen ovat lähtökohtaisesti sallittuja. Toisinaan journalisti voi työssään törmätä tilanteeseen, jossa joutuu punnitsemaan työnsä merkittävyyttä yleisellä tasolla ja tiedon julkaisemisesta aiheutuvia rangaistuksia. Tavallinen tilanne voi olla esimerkiksi salakuuntelulla hankitun yleisesti merkittävän tiedon julkaiseminen, jolloin journalistia voidaan rangaista salakuuntelusta, mutta varsinainen tiedon julkaiseminen jää rangaistuksettomaksi teoksi. (Korpisaari 2016, 154.)

Sananvapauserikoksia ovat rikoslaissa ja muussa rikosoikeudellisessa lainsäädännössä säädetty rikokset, jotka perustuvat julkaistun viestin sisältöön (Neuvonen 2008, 49). Rikoslain 24 luku käsittelee yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista. Tekojen rangaistavuuteen liittyen mainitsenkin tässä vaiheessa, että rikoslaissa keskeinen asia,

johon on hyvä kiinnittää huomiota, on sana *oikeudettomasti*. Tässä kappaleessa perehdyin sananvapauden käytön kannalta merkittävimpiin rikoksiin, joten osa rangaistavista rikoksista jää tarkemman tutkiskelun ulkopuolelle. Käsittelemäni rikokset ovat kuitenkin kaikki sellaisia, joihin journalisti voi työssään törmätä.

3.2 Kotirauhan ja julkisrauhan rikkominen

Kotirauhan rikkominen

Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot sekä muut asumiseen tarkoitettut tilat sekä asuintalojen rappukäytävät ja yksityisaluetta olevat pihat rakennuksineen (Rikoslaki 24 luku 11 §). Kotirauhan suoja ei voida suullisin kielloin tai kieltoaukein laajentaa lain mukaista kotirauhan piiriä laajemmaksi (Korpisaari 2016, 155). Kotirauhan rikkomiseen syyllistyy taho, joka oikeudettomasti rikkoo toisen kotirauhaa esimerkiksi metelöimällä tai tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan (Rikoslaki 24 luku 1 §).

Journalistin ei yleensä katsota menneen oikeudettomasti esimerkiksi kotirauhan suojaamalle piha-alueelle, mikäli hän on sovitusti menossa tapaamaan haastattelun vuoksi alueella olevaa henkilöä. Kotirauhaa journalisti rikkoo silloin, kun hän salaa tai nimenomaista kieltoa vastoin tai suoja-alueen asukkaan poistumiskäskyä noudattamatta tunkeutuu suoja-alueelle. Tunkeutumista on esimerkiksi oven avaaminen tai aidan yli kiipeäminen kielloista huolimatta, salaa menemistä on huomatuksi tulemista välttelevänä, ja harhauttamista on esimerkiksi toisena, alueelle tulemaan oikeutettuna henkilönä esiintymistä. (Korpisaari 2016, 154.) Kotirauhan rikkomisen törkeä tekemuoto edellyttää aseella uhkailemista tai rikoksen uhrin pelkoa oman henkilökohtaisen turvallisuuden puolesta (Rikoslaki 24 luku 2 § 1 mom.), mutta tällaiset tapaukset journalistien taholta tehtynä tuskin ovat yleisiä tapauksia.

Julkisrauhan rikkominen

Julkisrauhan rikkomisella tarkoitetaan samoin menettelytavoin hankkiutumista virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan tai muuhun vastaavaan huoneistoon, rakennukseen tai aidatulle piha-alueelle. Myös viranomaisen päätöksellä kielletyt kasarmialueet tai muut puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevat alueet ovat julkisrauhan suojaamia paikkoja. (Rikoslaki 24 luku 3 § 1 mom.)

Julkisrauhan suoja-alueeseen kuuluvat paikat ovat sellaisia alueita, joissa työskentelee ja oleilee henkilöitä, joita on tarpeen suojella. Esimerkiksi sairaalassa oleilee potilaita ja hoitohenkilökuntaa, joiden kaikkien rauhaa voi rikkoa ulkopuolisten toimesta. Julkisrauhan tarkoituksena onkin suojella sellaisia tiloja, joissa olevilla ihmisillä on tarve saada nauttia yksityisyyden suojasta. (Neuvonen 2013, 182.)

Julkisrauhan rikkomiseen liittyy olennaisesti oikeudettomuus- ja tahallisuusvaatimukset. Oikeudettomuusvaatimus täyttyy vasta, kun henkilö menee julkisrauhan suojaamaan paikkaan muulloin, kuin paikan ollessa yleisölle avoimena. Esimerkiksi virastossa asioiminen sen normaalina aukioloaikana ei siis riko julkisrauhaa. Tahallisuusvaatimus ei puolestaan täyty silloin, jos henkilö esimerkiksi eksyy yleisöltä suljetulle alueelle vahingossa tai puutteellisten liikkumiskieltomerkintöjen vuoksi. (Korpisaari 2016, 156.)

Myös julkisrauhan törkeä rikkominen edellyttää aseiden käyttämistä tai väkivallan uhatta, mutta julkisrauhan rikkominen on törkeää myös silloin, kun rikkominen kohdistuu presidenttiin, valtioneuvostoon, ministeriöön, presidentinlinnaan tai vieraan valtion lähetystöön (Rikoslaki 24 luku 4 § 1 mom.).

3.3 Salakuuntelu ja -katselu

Salakuuntelusta ja -katselusta säädetään rikoslain 24 luvun 5 ja 6 pykälissä. Salakuuntelu ja -katselu rikoksina tarkoittavat kuuntelua tai katselua teknisillä laitteilla, toisin

kuin yleiskieliset nimikkeet antavat helposti ymmärtää. Ovenraosta tirkistely ja kuuntelu eivät ole rangaistavia tekoja, vaan nähdyn tai kuullun tallentaminen. Jokaisen on itse suojeltava normaalia elämänpiiriään siten, ettei omia henkilökohtaisia asioitaan keskustele sivullisten kuullen, vaikkakin nykyään salakuuntelu- ja katselu ovat teknisesti mahdollisia jopa satojen metrien päästä. Sen lisäksi, että yksityisasiostaan tulee olla julkisesti huutelematta, toinen huomioon otettava asia salakuuntelun ja -katselun rajanvedossa on se, että teknisillä laitteilla kuuntelu tai katselu on kiellettyä kotirauhan suojaamalla alueella ja niissä olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole aihetta olettaa ulkopuolisen kuulevan puhettaan. (Kemppinen 2011, 143.)

Lain tarkoittamia teknisiä salakuunteluun soveltuvia apuvälineitä ovat esimerkiksi nauhuri tai mikrofoni. Rikossäännöksen soveltaminen edellyttää sitä, ettei kuultua tai tallennettua tietoa ole tarkoitettu tallentajan tietoon, joten oikeudettomuusvaatimuksen perusteella esimerkiksi toimittaja saa tallentaa haastateltavan lausunnot, vaikka haastateltava ei itse olisi tallentamisesta edes tietoinen, koska haastattelija on itse mukana haastattelussa. Hyvän lehtimiestavan mukaisesti on hyvä kuitenkin aina ilmoittaa haastateltaville, jos haastattelu nauhoitetaan. (Tiilikka 2008, 210.) Samalla perusteella myös itse soittamansa tai vastaanottamansa puhelun voi nauhoittaa (Kemppinen 2011, 143).

Salakatseluun soveltuvia laitteita ovat esimerkiksi kamerat, videokamerat ja kiikarit. Salakatselun kohteena tulee aina kuitenkin olla henkilö, joten vaikkapa tyhjän tilan kuvaaminen ei ole salakatseluna rangaistavaa. Salakatselun suojaamisintressejä ovat toisaalta yksityisyyteen liittyvien toimien, toisaalta virastoissa ja toimistoissa työskentelevien henkilöiden työrauhan turvaaminen. (Tiilikka 2008, 212.)

Salakatselussa rajaa ei vedetä siihen, katsellaanko tapahtumia linssin läpi salaa vai avoimesti. Näin esimerkiksi oman naapurin kuvaaminen luvatta on salakatselua, vaikka sen tekisi täysin avoimestikin (Neuvonen 2013, 178). Salakuuntelun rangaistavuutta arvioidessa on aina olennaista se, onko tarkkailun kohteeksi joutuneella ollut mahdollisuus riittävään varautumiseen tai se, pidetäänkö kyseessä olevaa tarkkailua yleensä loukkaavana. Tällä perusteella esimerkiksi avointa kameravalvontaa, jota ei kohdisteta erityisesti kehenkään, ei yleensä pidetä laissa tarkoitettulla tavalla yksityisyyttä loukkaavana. Kameravalvontaan liittyen tulee myös huomioida, että kameran

muodostamasta nauhoitteesta muodostuu henkilörekisteri, johon tulee olla henkilötietolain mukainen peruste. (Korpisaari 2016, 164.)

Sekä salakuuntelun että -katselun yritykset ovat rangaistavia tekoja (Rikoslaki 24 luku 5 § 2 mom. ja 6 § 2 mom.). Samoin niiden valmistelu on erikseen kriminalisoituja tekoja, sillä rikoslain mukaan se, joka sijoittaa käyttötarkoitukseen sopivan laitteen salakuuntelussa tai -katselussa käytettäväksi syyllistyy salakuuntelun tai -katselun valmisteluun (Rikoslaki 24 luku 7 §). Rikoksen rangaistavuuteen vaikuttaa se, että toiminnan tarkoituksena voidaan näyttää olleen nimenomaan salakuuntelu tai -katselu. Teknisen laitteen tulee olla käyttöä varten asennettu, joten esimerkiksi nauhurin tai kameran pitäminen käyttämättömänä esillä ei itsessään ole teon valmistelua. (Neuvonen 2013, 179).

3.4 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Yksityiselämän loukkaus säädettiin rangaistuksen alaiseksi vuonna 1974. 1960-luvun loppupuolella syntyneen sensaatiolehdistön käsittelemät yksityisyyteen liittyvät aiheet olivat omiaan käynnistämään yksityisyydensuojan vahvistamiseen liittyvän ns. Lex Hymyn syntymistä rikoslakiin. Ennen sääntelyn kirjaamista lakiin lehdistö ehti kirjoittamaan paljon tavallisten ihmisten tekemistä rikoksista, väärinkäytöksistä, huijauksista ja alkoholin tai huumeiden väärinkäytöstä, mutta myös näiden epäonnesta tai vaikkapa rakkaus- ja sukupuolisuhteista. Lain puutteellisuuden vuoksi joukkotiedotusvälineet tarttuivat ongelmaan ja perustivat Julkisen sanan neuvoston vuonna 1968. (Tiilikka 2008, 123.) Käsittelen neuvostoa erikseen omassa luvussaan 4.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on asianomistajarikos, johon syyllistyy se, joka oikeudettomasti joukkotiedotusvälineitä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko aiheuttaa loukatulle kärsimystä tai vahinkoa tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Säännöksen ulkopuolelle jäävät sellaisten tietojen, vihjausten tai kuvausten esittäminen politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä tai niinin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, jos tiedot voivat vaikuttaa henkilön toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on yhteiskunnallisesti

merkittävän asian käsittelemisessä tarpeen. Ulkopuolelle jää myös yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen ei selvästi ylitä hyväksyttävyyden rajaa. Teosta on myös törkeä tekomuoto, joka tarkoittaa loukkauksen aiheuttamaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa. Rikoksen on tällöin oltava kokonaisuutena arvosteltuna törkeä. Perustekomuodosta rangaistuksena on sakkorangaistus, kun taas törkeästä tekemuodosta voi seurata enintään kaksi vuotta vankeutta. (Rikoslaki 24 luku 8-8 a §.)

Yksityiselämän suojan tarkoituksena on tarjota jokaiselle ihmiselle mahdollisuus elää omaa elämäänsä ilman ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän suojan ala kuitenkin vaihtelee esimerkiksi henkilön asemasta tai toiminnasta riippuen. (Korpisaari 2016, 167.)

Säännöksen yhteydessä on huomioitava, että kyseessä on yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen - ei yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen - eli olennaista on se, että tietojen levittäminen loukkaa henkilön yksityiselämää, ei itse tieto. Lisäksi on kiinnitettävä huomio siihen, että säännös koskee nimenomaan totuudenmukaisten yksityiselämän piiriin kuuluvien tietojen levittämistä, sillä totuudenvastaisten tietojen levittäminen arvioidaan yleensä kunnianloukkauksena. (Tiilikka 2008, 124-125.)

Tiedon selvä kuuluminen yksityiselämän piiriin ei aina kuitenkaan tarkoita sitä, ettei tietoa saisi julkaista, sillä olennaista on se, ettei julkaiseminen ole omiaan aiheuttamaan jutun kohteelle vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Tiedon julkaisemiseen saatu suostumus tai vallankäytön valvontaan tai yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvät perusteet vaikuttavat myös teon rangaistavuuden arviointiin. Lisäksi esimerkiksi julkisuuden henkilöiden yksityiselämää koskevia tietoja saa julkaista, mikäli uutisointi asia on tullut julkiseksi jo aiemmin eikä näin ollen enää kuuluu yksityiselämän piiriin. (Niiranen 2013, 92-93.)

Yksityisyyden suojan loukkaamisen rangaistavuus vanhenee yleisen säännön mukaisesti, joten niin kauan kuin henkilö on elossa, kuuluvat hänen yksityisasiansa hänelle, ja niiden levittäminen on uusi rikos. Henkilön kuoleman jälkeen suojan kohteena ovat kuitenkin edelleen omaisten tunteet. (Kempainen 2011, 160.)

3.5 Kunnianloukkaus

Kunnia on ikivanha suojelukohde, vaikka sanalla on aiemmin tarkoitettu niin teoriassa kuin käytännössäkin eri asioita kuin nykyisin. Kunnialla tarkoitetaan kunniallisuutta ja moraalisesti hyväksyttävää toimintaa, ja yhteinäismoraalin puitteissa meillä on olemassa erittäin yleisesti hyväksytyt käsitykset sopivuuden rajoista. (Kempainen 2011, 157.)

Rikoslaisissa kunnianloukkaus määritellään valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämiseksi toisesta henkilöstä tai vainajasta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan loukatulle vahinkoa tai kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Myös toisen halventamisesta syyllistyy kunnianloukkaukseen. (Rikoslaki 24 luku 9 § 1 mom.) Myös kunnianloukkauksesta on törkeä tekemuoto, joka edellyttää suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja teon törkeyttä kokonaisuutena arvostellen. (Rikoslaki 24 luku 10 §.) Kuolleen ihmisen kunnia ei sinänsä ole suojattu, mutta kunnianloukkauksesta tuomitaan kuitenkin henkilö, joka kuolleen ihmisen läheiselle aiheuttaa kärsimystä sellaisella tavalla, joka elävään kohdistettuna olisi kunnianloukkaus (Kempainen 2011, 155).

Vaikka käsittelemieni rikosten törkeät tekemuodot ovat erittäin harvinaisia tuomioita mediarikoksissa, voi varsinkin törkeä kunnianloukkaus tulla kyseeseen journalistien kohdalla, vaikkakaan joukkotiedotusvälineen käyttäminen sinällään ei ole törkeän kunnianloukkauksen kvalifiointiperuste (Korpisaari 2016, 174). Kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä, että loukkauksen kohde mainitaan nimeltä, vaan vain henkilön tunnistettavuus riittää. Lisäksi kunnianloukkausrikokseen voi syyllistyä silloinkin, kun totuudenmukainen väite esitetään halventamistarkoituksessa. Myös kunnianloukkaus on asianomistajarikos. (Niiranen 2013, 96-100.)

3.6 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on merkittävin rasismiin liittyvä rikos Suomen rikoslaisissa. Rikoslain mukaan kyseiseen rikokseen syyllistyy se, joka levittää yleisön

keskuuteen lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa kansanryhmää tai siihen rinnastettavaa kansallista, rodullista, etnistä tai uskonnollista ryhmää uhataan, panetellaan tai solvataan (Rikoslaki 11 luku 10 §). Asiassa on huomioitava, että kyseessä ei varsinaisesti ole mainittujen asioiden sanominen tai sanoman sisältävien julkaisujen hallussapidosta, vaan nimenomaan sanoman levittämisestä yleisön saataville. Näin esimerkiksi yrityksen sisäisessä sähköpostiviestittelyssä keskustellut asiat jäävät yleensä rangaistavuuden ulkopuolelle, kun taas sanomalehden lukijakunta täyttää yleisön määritelmän helposti. (Neuvonen 2008, 55.)

Sananvapauserikosten tunnusmerkistössä on yleensä jätetty laiminlyönti rangaistuksesta, eikä tunnusmerkistöön perustuva laiminlyöntivastuu näin tule kysymykseen. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on kuitenkin poikkeus tästä. Lainkohtaa muutettiin vuonna 2011 voimaan tulleella säännöksellä siten, että kyseisen rikoksen laiminlyöntivastuun syntyminen oli aiemmin epävarmaa, ja siten esimerkiksi toisen kirjoittamaa ja palstalla julkaisemaa viestiä ei rangaistuksen uhalla tarvinnut poistaa. Nykyisellään on siis säädetty rangaistavaksi yleisön saataville asettamisen ja yleisön keskuuteen levittämisen ohella myös kyseisessä lainkohdassa tarkoitettua tiedon, mielipiteen tai muun viestin pitäminen yleisön saatavilla. Kriminalisoimalla lainvastaisen viestin saatavilla pitäminen vahvistettiin esimerkiksi keskustelupalstan ylläpitäjän velvollisuus poistaa viestit, jotka täyttävät kiihottamisrikoksen tunnusmerkistön. (Niiranen 2013, 84.)

Käsitteen piiriin kuuluvat myös esimerkiksi verkkolehden artikkelin jäljessä olevat kommenttikentät. Palstan ylläpitäjän tulee kuitenkin olla tietoinen palstalla julkaistusta kansanryhmää vastaan kiihottavasta viestistä, jotta rangaistusta edellyttävä tahallisuusvaatimus täyttyy. Tahallisuuden ohella rangaistavuuteen vaikuttavat myös rikoksen tunnusmerkistökijät suhteutettuna viestin varsinaiseen sisältöön sekä ylläpitäjän toiminta tai laiminlyönti tilanteessa. (Niiranen 2013, 84.)

3.7 Uskonrauhan rikkominen

Uskonrauhan rikkominen eli kansankielellä jumalanpilkka antaa suojan uskonharjoitustoiminnalle ja uskonnollisille tunteille (Neuvonen 2008, 57). Uskonrauhan rikkomiseen syyllistyy rikoslain mukaisesti se, joka julkisesti pilkkaa Jumalaa tai loukkaamistarkoituksessa herjaa tai häpäisee uskonnonvapauslaissa tarkoitetun kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan pyhänä pitämää, tai se, joka häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, muuta vastaavaa uskonnonharjoitusta tai hautaustilaisuutta (Rikoslaki 17 luku 10 §).

Tärkeimmät kriteerit rikoksen tunnusmerkistön täyttymiseksi ovat teon julkisuus ja ihmisille pyhien arvojen tai heidän tunteidensa pilkkaaminen. Se, mikä kenellekin on pyhänä pidettävä asia, riippuu luonnollisesti uskonnollisesta yhteisöstä, joten kriminalisointia tulee nyky maailmassa tulkita todella joustavasti. (Neuvonen 2008, 58.)

Toisaalta sananvapaudesta johtuen edes kriittinenkään uskonnollisen yhteisön arvostelu ei täytä rikoksen tunnusmerkistöä, mikäli se on asiallista. Teon rangaistavuuteen vaikuttaa se, että teko tehdään nimenomaan loukkaamistarkoituksessa eli teon tarkoitustahallisuus. Toinen rangaistavuuteen liittyvä asia on se, että loukkauksen on oltava julkinen. (Korpisaari 2016, 190-191.)

3.8 Väkivaltakuvauksen levittäminen

Rikoslain mukaan väkivaltakuvauksen levittämiseen syyllistyy se, joka pitää kaupan, vuokrattavana tai levittää tai siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia, joissa esitetään raakaa väkivaltaa (Rikoslaki 17 luku 17 § 1 mom.) Säädöksen alaan kuuluu ihmisiin kohdistuvan väkivallan ohella myös eläimiin kohdistuva väkivalta sekä erityisen julma henkinen väkivalta. Ongelmana nykyisessä viestintätodellisuudessa kuitenkin on kriminalisoinnin rajoittuminen ainoastaan tallenteisiin, ei siis muunlaisiin kuviin tai kuvauksiin. Rajaus tekee mahdolliseksi sen, että esimerkiksi säännöksen tarkoittamalla tavalla kielletystä tallenteesta voi siepata kuvan, joka jää kriminalisoinnin ulkopuolelle. (Neuvonen 2013, 210.)

Rikosnimikkeessä on kyse väkivaltakuvausten – kuten mm. kiduttamisen, silpomisen tai pahoinpitelyn - järjestelmällisestä levittämisestä. Yksityiskohtaista ja pitkäkestoista väkivaltaa pidetään lähes aina raakana. Koska rikos on tuomittavissa vain tahallisena, levittäjän on täytynyt tietää, mitä on levittämässä. (Neuvonen 2008, 59.)

3.9 Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Nykyisessä rikoslaissa kriminalisoidaan lapsiporno, väkivaltaporno ja eläinporno (Neuvonen 2013, 211). Rikoslain mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen syyllistyy se, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana tai muilla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan tai muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta, väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista (Rikoslaki 17 luku 18 § 1 mom.).

Väkivaltakuvausten levittämisestä poiketen tämä sääntely koskee siis kaikkea kuvallista materiaalia. Käsitettä ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava” on kuitenkin pidetty arvo- ja kulttuuriperinteisenä määrittelynä, joten loukkaavuuden sijasta huomio tuleekin kiinnittää sisältöön. Lisäksi kuvausten tulee olla totuudenmukaisia tai totuus pohjaisia, mikä rajaa säännöksen ulkopuolelle esimerkiksi piirretyt, maalatut tai digitaalisesti toteutetut kuvat. Rajausta tiukentaa kuitenkin konkreettinen hyväksikäyttöilanne, joten mikäli kuvan mallina on käytetty eläintä tai lasta, kriminalisointi ulottuu kyseiseen kuvaan. (Neuvonen 2013, 212-213.)

Lisäksi teoksen rangaistavuus edellyttää teon tahallisuutta, joten tekijän on oltava tietänyt, minkälaista materiaalia on valmistamassa tai levittämässä (Neuvonen 2008, 61). Rikoksesta on myös törkeä tekomuoto, jossa sukupuolisiveellisyttä loukaten levitetään esimerkiksi erityisen nuorta lasta tai vakavaa väkivaltaa esittävää kuvaa (Rikoslaki 17 luku 18 a § 1-2 k.).

4 JOURNALISTIEN ITSESÄÄNTELY

4.1 Journalistin ohjeet

Journalistien toimintaa säännellään Suomessa lain ja Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten ohella Journalistin ohjeilla. Journalistin ohjeita uudistetaan ja päivitetään tarpeen mukaan, ja viimeisin uudistus ohjeisiin on tehty vuonna 2011. Journalistin ohjeiden uudistus vahvistetaan Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksessä. Kannatusyhdistys koostuu itsesääntelyyn sitoutuneista journalistien ja julkaisijoiden yhteisöstä sekä Julkisen sanan neuvoston perussopimuksen erikseen allekirjoittaneista joukkoviestimistä. Itsesääntelylle vahvan perustan luo juurikin se, että Journalistin ohjeilla on pitkälti koko joukkoviestintäalan hyväksyntä ja tuki. (Tiilikka 2008, 69.)

Itsesääntelyllä tarkoitetaan sääntelyn perustumista julkisen vallan sijasta asianomaisen toimialan sääntelyyn. Valtiollisen sääntelyn estämisen lisäksi itsesääntelyn tarkoituksena on usein myös ammattietiikan noudattamisen valvomista sekä alan arvostuksen ylläpitäminen. (Neuvonen 2013, 103.)

Satakunnan Kansan päätoimittaja T. Lähdeniemen mukaan siitäkin huolimatta, ettei Julkisen sanan neuvosto ei ole tuomioistuin eivätkä Journalistin ohjeet ole laki, ovat ohjeet kuitenkin alalla tärkeässä roolissa ja neuvostolta saatu langettava päätös on varsinainen häpeärangaistus, jota pyritään viimeiseen asti karttamaan (henkilökohtainen tiedonanto 2.6.2016). Ohjeistus ei ole kovin pitkä, mutta koostuu journalisteille mitä olennaisimmista asioista. Ohjeiden käytön soveltamisen rajaavan johdannon lisäksi ohjeissa ohjeistetaan journalistin ammatillisen aseman mukanaan tuomasta vastuusta, tietojen hankkimisesta ja julkaisemisesta, haastateltavan ja haastattelijan oikeuksista, virheen korjauksesta ja omasta kannanotosta sekä aiheeseen keskeisesti liittyen erikseen vielä määritellään yksityisyyden ja julkisuuden rajat (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016). Journalistin ohjeiden keskeisyyden takia käsittelemme niiden pääasiallisen sisällön, kuitenkin vain pääpiirteittäin. Ohjeet löytyvät kokonaisuudessaan opinnäytetyöni liitteenä (liite 1).

Johdanto

Journalistin ohjeiden johdannossa ohjeistus rajataan koskemaan vain journalistista työtä ja jätetään rikos- ja vahingonkorvausvastuu kokonaan ohjeiden ulkopuolisen tahon määrättäväksi. Ohjeet on tarkoitettu tukemaan sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistämään ammatillista keskustelua. Johdannon mukaan sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta, ja hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoa ja mielipiteitä. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Vaikka ohjeiden käyttäminen rajataankin vain alan itsesääntelyyn, on Julkisen sanan neuvoston ratkaisuja käytetty myös tuomioistuinten ratkaisuiden perusteluissa (Mäntylä 2008, 63). Julkisen sanan neuvoston ratkaisuiden tai Journalistin ohjeiden käyttämisessä tuomioistuimissa on kuitenkin useita oikeuslähdeopillisia ongelmia, ja niiden käyttäminen vaarantaisi koko itsesääntelyjärjestelmän (Neuvonen 2013, 106).

Ammatillinen asema

Ohjeiden lähtökohtana on se, että journalisti on keskeisessä osassa välittämässä tietoa yhteiskunnan tapahtumista lukijoille, kuulijoille ja katselijoille, ja asemaan tulee suhtautua sen vaatimalla tavalla. Journalistia kehoitetaan jättämään kaikenlainen oman edun tavoittelu ja asemansa väärinkäyttö työskentelynsä ulkopuolelle, mutta ohjeet myös rohkaisevat riippumattomuuteen ja antavat mahdollisuuden sellaisista tehtävistä kieltäytymiseen, jotka ovat ristiriidassa lain, journalistin oman henkilökohtaisen vakaumuksen tai hänen ammattietiikkansa kanssa. Ammatilliseen asemaan liittyviin perusasioihin kuuluvat myös erityisesti lähteiden mainitseminen ja hyvien tapojen noudattaminen. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Joukkoviestinnän oikeudellisen sääntelyn vastuujärjestelmää ja erityisesti päätoimittajan vastuuta voidaan perustella juuri tällä toimitukselle itselleen kuuluvalla journalistisella vallalla, jota usein kutsutaan myös toimituksen sisäiseksi sananvapaudeksi (Neuvonen 2013, 107).

Tietojen hankkiminen ja julkaiseminen

Journalistin ohjeiden mukaan journalistin tulee työssään pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen ja välttää kaikkea piilomainontaa (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016). Koska journalistilla on keskeinen asema tiedon välittämisessä, rikkoo esimerkiksi mainoksen esittäminen ”uutismaisesti” tätä hyvää tapaa vastaan eikä mainonta yleensä ole eikä edes voi olla uutisten kaltaista objektiivista joukkotiedotusta (Mäntylä 2008, 128-130).

Tietoja hankkiessaan journalistin tulee aina ilmoittaa ammatinsa, tosin yhteiskunnallisesti tärkeisiin asioihin liittyviä uutisia tehdessään journalistille annetaan mahdollisuus myös ”tavallisuudesta poikkeavien keinojen” käyttämiseen. Uutisia voi julkaista jo rajallistenkin tietojen perusteella, mutta raportointia tulee mahdollisuuksien mukaan seurata ja täydentää loppuun asti. Oma painonsa annetaan myös lähdesuojalle, jonka perusteella journalistilla on oikeus ja velvollisuus pitää luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyys salassa, vaikkakin ohjeessa samalla kehoitetaan myös kriittisyyteen tietolähteiden suhteen. Mikäli uutinen herättää yhteiskunnallista kiinnostusta ja erittäin kielteistä julkisuutta, toimitusta ohjeistetaan avaamaan yleisölle se, miten lähteen ja tietojen luotettavuus on varmistettu. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Usein tällaisissa tapauksissa toimituksen on kerrottava myös, miten se mahdollisessa jatkoselvittelyssä, eli käytännössä oikeudenkäynnissä, aikoo puolustautua. Lähdesuojan tarkoituksena on suojella nimenomaan yhteiskunnallisesti tärkeitä asioista kertovia tietolähteitä, joten tällaisen vahvan lähdesuojan käyttö on vähintäänkin kyseenalaista viihteellisissä aineistoissa. (Neuvonen 2013, 108-109.)

Haastateltavan ja haastattelijan oikeudet

Haastateltavalle on annettava oikeus tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa tullaan käyttämään, missä välineissä haastattelua käytetään tai onko keskustelu tarkoitettu taustamateriaaliksi vai julkaistavaksi. Haastateltavalla on oikeus myös tarkastaa juttu julkaisuaikataulun puitteissa, mutta jutun julkaisemisen tämä saa kieltää

vain siinä tapauksessa, että olosuhteiden muuttumisen takia julkaiseminen olisi selvästi kohtuutonta. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Journalistin ohjeet ovat melko yksioikoisia oikeuksien suhteen, ja ongelmia syntyy niiden suhteen lähinnä vain silloin, kun uudessa jutussa käytetään vanhaa materiaalia. Tällaisessa tilanteessa tulee pohtia uudemman jutun painoarvoa ja sitä, onko vanhaa haastattelua perusteltua käyttää, ja ongelma vältetään, mikäli asiayhteys edelleen on sama tai haastateltavalle kerrotaan asiasta. (Neuvonen 2013, 111.)

Virheen korjaaminen ja oma kannanotto

Journalistin ohjeissa virheen korjaamisella ja omalla kannanotolla tarkoitetaan asiallisesti samaa kuin sananvapauslain oikaisulla ja vastineella. Ohjeissa kuitenkin käytetään sananvapauslaista poikkeavaa terminologiaa journalistin ohjeiden ja oikeudellisten normien erojen korostamiseksi. (Tiilikka 2008, 70.)

Journalistin ohjeiden mukaan olennainen asiavirhe on korjattava viipymättä ja virheen laadusta riippuvalla tavalla. Lisäksi jos uutinen on asettamassa jonkun erittäin kielteiseen julkisuuteen ja kun tällainen uutinen käsittelee selvästi tunnistettavissa olevaa tahoa, on tällöin myös kritiikin kohteelle varattava mahdollisuus esittää oma näkemyksensä jo saman uutisen yhteydessä tai tarpeen mukaan vielä uutisen jälkeenkin. Oikeutta kannanottoon ei synny tavanomaisen kulttuurikritiikin tai taloudellisen, poliittisen tai yhteiskunnallisen arvioinnin perusteella. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Tavanomainen arvostelu ja sen sietäminen kuuluvat toiminnanharjoittajan normaalin sietovelvollisuuden piiriin, mutta täysin asiatonta ja henkilöön menevää arvostelua tai kommentointia ei kenenkään tarvitse sietää. Kannanoton edellytykset täyttävä tapauskohtaisesti harkittava raja sijoittuu näiden ääripäiden välimaastoon. (Neuvonen 2013, 113-114.)

Yksityinen ja julkinen

Tärkeä painotus Journalistin ohjeessa kohdistuu yksityisyyden rajaamiseen. Ohjeen mukaan jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava eikä etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Lähes puolet niistä tapauksista, jotka Julkisen sanan neuvosto käsitteli ensimmäisen 14 toimintavuotensa aikana liittyi yksilön suojaan, eikä tilanne senkään jälkeen ole olennaisesti muuttunut. Tapauksissa käsiteltiin siis kysymyksiä siitä, missä ja miten ihmisiä saa tai ei saa, pitää tai ei pidä käsitellä julkisuudessa. Koska asiakokonaisuutta valvotaan eettisen koodiston ohella myös lainsäädännöllä, ei pientä päällekkäisyyttä lainsäädännön ja sitä täydentävän eettisen sääntelyn välillä voida välttää. (Mäntylä 2008, 146.)

Myös Journalistin ohjeessa todetaan, että kaikki julkinen tieto ei välttämättä ole julkaistavissa, ja varovaisuutta on noudatettava varsinkin alaikäisiä koskevissa asioissa. Hienotunteisuutta tulee noudattaa myös silloin, kun uutisoidaan sairaus- ja kuolemantapauksista tai onnettomuuksien ja rikosten uhreista. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Rikosuutisointiin liittyen Journalistin ohjeessa todetaan, että rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se olisi selvästi kohtuutonta tuomitun asemaan tai tekoon nähden. Jälleen kuitenkin alaikäisen tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen. Sama pätee myös syynta-keettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamiseen. Kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä, tulee tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä olla varovainen, eikä tällaisia tietoja tule paljastaa ollenkaan silloin, jos ne voisivat paljastaa erityisen arkaluontoisen rikoksen uhrin. Arkaluontoisen rikoksen uhrin henkilöllisyyden suojaamisesta on poikkeuksena tilanne, jossa sillä olisi merkittävää yhteiskunnallista merkitystä. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Aiemmissa Journalistin ohjeissa tunnistamistekijöiden julkaiseminen oli perusteltua vain, kun sillä oli huomattavaa yleistä merkitystä. Nykyisissä ohjeissa yleisen merkityksen käsite on kuitenkin kadonnut ja tilalle on tullut nimenomaan kohtuuttomuuden arviointi. Ohjeistuksen kevennyksen myötä vaaraksi on kuitenkin muodostunut se, että syyllisten selvittämiseksi lehdistö on omaksunut julkisuutta käyttävän syyttäjän roolin, vaikka sen tulisikin toimia puolueettomana tarkkailijana. (Mäntylä 2008, 165.)

Liite

Verkkomaailman nopean kehittymisen ja muuttumisen johdosta Journalistin ohjeisiin on vuonna 2011 tehty lisäyksenä liite, joka ei koske varsinaista toimituksellista aineistoa, vaan pelkästään yleisön tuottamaa sisältöä tiedotusvälineiden ylläpitämällä verkkosivuilla (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016). Yleisön tuottamaa aineistoa voi olla vaikkapa blogien kommenttiosioissa, keskustelupalstoilla tai muilla yleisölle varatuilla alueilla (Neuvonen 2013, 117).

Liitteen mukaan toimituksen tulee pyrkiä estämään ihmisarvoa ja yksityisyyden suojaa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen verkkosivuillaan. Mikäli toimituksen tietoon tulee, että tällaista sisältöä on sen verkkosivuilla julkaistu, tulee julkaisu poistaa verkkosivuilta viipymättä. Lisäksi liitteessä ohjeistetaan noudattamaan erityistä huolellisuutta lapsille ja nuorille suunnattujen verkkosivujen valvonnassa, sekä varaamaan yleisölle mahdollisuus asiattomasta sisällöstä ilmoittamiseen. Verkkosivuilla on pidettävä selvänä raja toimituksellisen sisällön ja yleisölle varattujen palstojen välillä. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

4.2 Kantelu Julkisen sanan neuvostolle ja neuvoston päätökset

Julkisen sanan neuvostolle voi tehdä kantelun jokainen, joka haluaa saattaa hyvää journalistista tapaa tai ilmaisu- ja julkaisuvapautta koskevan tapauksen neuvoston käsiteltäväksi. Kantelun voi tehdä lomakkeella Julkisen sanan neuvoston verkkosivuilla. Kantelu tulee tehdä kirjallisesti, eikä neuvosto ota käsiteltäväksi nimettömänä tehtyä kantelua. Kantelu on myös perusteltava esittämällä selkeästi, mitä kohtaa Journalistin ohjeissa rikotaan. Kantelulle on oltava asianomistajan suostumus, mikäli se koskee

yksityisyyden suojaa tai siihen verrattavaa seikkaa. (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016.)

Julkisen sanan neuvoston ratkaisut perustuvat sen vapaan harkinnan mukaan Journalistin ohjeisiin sekä muihin vakiintuneisiin journalistiseen tapaan liittyviin periaatteisiin. Kanteluiden lisäksi neuvosto voi ottaa periaatteellisesti merkittäviä asioita myös omasta aloitteestaan tai tehdä alan eettisistä kysymyksistä periaatelausumia. Julkisen sanan neuvosto antaa joko langettavia tai vapauttavia päätöksiä. Mikäli hyvää lehtimiestapaa on rikottu, neuvosto antaa langettavan päätöksen ja viestimen on julkaistava neuvoston antama huomautus lyhyessä määräajassa. Julkaisuun ei saa liittää välittömiä kommentteja. (Tiilikka 2008, 70-73.) Vuoden 2014 alusta neuvoston perussopimukseen lisättiin ns. kolmanneksi kategoriaksi vakava huomautus, joka on törkeästä rikoksesta tai piittaamattomuudesta annettava langettava tuomio (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016).

4.3 Itsesääntelyn ja oikeudellisen sääntelyn suhde

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaisesti vain lakiin kirjatun rikostunnusmerkistön mukaisen teon täytyessä joku voidaan tuomita rikoksesta. Yleisesti ottaen oikeustieteessä ollaankin yksimielisiä siitä, ettei Journalistin ohjeiden tai Julkisen sanan neuvoston ratkaisukäytännön vastaisesta toiminnasta voi joutua rikosvastuuseen, ellei juuri vastaavia tekoja olla säädetty rikokseksi myös laissa. Tosin esimerkiksi vahingonkorvausjutuissa voidaan tapauskohtaisesti huomioida alan pelisäännöt määriteltäessä vaikkapa journalistilta edellytettävää huolellisuustasoa, sillä Journalistin ohjeet ja Julkisen sanan neuvoston ratkaisukäytännön linjaukset vaikuttavat melko kokonaisvaltaisesti alan kulttuuriin ja alalla noudatettuihin tapoihin. Toisinaan myös tuottamuksen astetta arvioitaessa voi olla tarpeen huomioida hyvä journalistinen tapa avaamaan toimijan tietoisuutta menettelynsä moitittavuudesta, sillä riippumatta edes alan sisäisestä itsesääntelystä, tuottamusarvioinnissa ammattialalla toimivalle ammattilaiselle lankeaa luonnollisesti korkeammat huolellisuusvaatimukset kuin toimintaa harjoittavalle maallikolle. (Tiilikka 2008, 74-76.)

Julkisen sanan neuvosto ei kuitenkaan ole tuomioistuin tai sen asiantuntijaelin eivätkä Journalistin ohjeet ole laki, ja Journalistin ohjeisiin vuonna 2005 tehtyyn päivitykseen lisättiinkin varsin selvästi, ettei ohjeita ole tarkoitettu käytettäväksi rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena. Lisäykseen vaikuttivat osaltaan myös oikeusallalla tuolloin vallinneet näkemyserot siitä, oliko Julkisen sanan neuvoston ratkaisuja käytetty tuomioistuinten tuomioiden perusteena. Erottamalla oikeuskäytäntö ja journalistien itsesääntely varmistetaan kuitenkin mahdollisimman laaja sananvapaus, vaikka toisaalta päädytäänkin tilanteeseen, jossa journalistit jatkuvasti seikkailevat sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajoilla, kun tuomioistuimissa joudutaan joka kerta erikseen tulkitsemaan sitä, mitä yksityisyyden suoja lopulta on. (Mäntylä 2008, 194-196.)

5 RIKOSJOURNALISMI

5.1 Rikosuutisoinnin kehykset

Rikosjournalismin kehityksestä on kirjoitettu jo monia opinnäytetöitä ja pro graduja, jotka käsittelevät ilmiön taustoja ja historiaa toisinaan hyvin syvällisestikin. Omassa työssäni raapaisen historian osalta vain pintaa, koska näen sen kuitenkin tarpeelliseksi aiheen nykytilan tarkastelun kannalta.

J. V. Snellman oli huolissaan rikosuutisten vahingollisista vaikutuksista jo 1800-luvun lopulla. Hän otti kantaa myös rikollisten nimien julkaisuun rikosuutisissa, samalla ava-ten keskustelun rikosuutisoinnin funktiosta, joka jatkuu vielä tänäkin päivänä. (Viljakainen 2014, 7.) Rikosjournalismin on matkan varrella täytynyt muuttua ollakseen erityisen kiinnostavaa, eli toisin sanoen muutosten taustalla on ollut myös median tarve saada lisää yleisöä ja mainostuloja. Noin sata vuotta myöhemmin 1980-luvulla henkirisuutisille oli tyypillistä, että ne tehtiin viranomaisten näkökulmasta, ja 2000-luvulle tultaessa juttuja kirjoitettiin siten, että lukija pystyi paremmin eläytymään tarinoihin ja jopa samastumaan jutuissa kuvattuihin tapahtumiin. (Mäkipää & Mörä 2009, 207-208.)

Mäkipää ja Mörä ovat tutkineet henkirikoksien uutisointia lähihistoriassa ja jakaneet aineistonsa kolmeen kehykseen. Ensimmäisessä, 1980-luvulle tyypillisessä kehyksessä henkirikosten uutisointi on tehty tyhjiössä, eli uutiset on kirjoitettu viranomaisten näkökulmasta ja liiemmästi kommentoimatta rikokseen johtaneita syitä tai rikoksen seurauksia. Ominaista tällaisille henkirikosjutuille oli niiden neutraalisuus, objektiivisuus sekä journalistin ulkopuolisuus. Uutisista puuttui täysin tapahtumien yhteiskunnallisten vaikutusten käsittely, sillä yhteisöllisen moraalien rakentaminen ei kuulunut journalistiseen kulttuuriin yhtä vahvasti kuin nykyaikaa lähestyttäessä. (Mäkipää & Mörä 2009, 213-214.) Tällaisessa uutisoinnissa asianomaisten yksityisyyttä suojattiin siis pääosin poliisin tai muiden viranomaisten toimesta.

Mäkipään ja Mörän mukaan kaksi nykyaikaisempaa kehystä ovat henkilörikoksen käsitteleminen vahinkona tai pahuutena. Vahinkokehykselle on tyypillistä, että rikoksen tekijä on teon taustoista, vaikkapa alkoholista tai mustasukkaisuudesta, johtuen vain osittain vastuullinen teostaan. Tällainen uutisointi kuvaa esimerkiksi surmatyön huonon onnen, olosuhteiden pakottavuuden tai umpikujaan ajautuneen elämäntilanteen aiheuttamana vahinkona tai sattumuksena. Lisäksi uutisoinnissa esitetään tekijä usein tavalliseksi ihmiseksi, jonka myönteisiä puolia tuodaan esiin tapahtuneesta huolimatta. Vahinkokehyksessä rikos kuvataan siis lähinnä sattumuksena muuten kunnollisen ihmisen elämässä. (Mäkipää & Mörä 2009, 215-216.)

Viimeisessä kehyksessä henkirikos nähdään pahuutena tehtynä rikoksena, jossa tehtyä rikosta ei nähdä muuten kuin tekijän poikkeavasta ja pahasta luonteesta johtuvana. Pahuuskehyksen henkirikoksien uutisoinnille on ominaista, ettei niissä edes pyritä selittämään tai ymmärtämään tekoa, ja tekijän pahuuden vastapainoksi uhrin avuttomuutta ja viattomuutta korostetaan. (Mäkipää & Mörä 2009, 216-217.)

5.2 Uutisoinnin kehykset käytännössä

Opinnäytetyötäni kirjoittaessani olen seurannut rikosuutisointeja entistä tarkemmin ja kohdannut varsinaisen runsaudenpulan. Internetin ansiosta jo rikosuutiset päivittyvät jatkuvalla syötöllä, oli kyse sitten todellisista rikoksista tai vain väärinkäsityksistä.

Vaikka Mäkipää ja Mörä tutkivat nimenomaan henkirikoksia, pätee jaottelu myös muiden rikosten uutisointiin. Suppeaan tyhjiökehukseen voidaan nykyään katsoa kuuluviksi lyhyet uutiset esimerkiksi oikeuden tuomioista. Nykyajalle tyypilliset pienimuotoiset nettihuijaukset tai muut petokset ja niistä saadut tuomiot ylittävät usein uutiskynnyksen, mutta eivät siinä määrin, että ne saisivat lehdistä mainintaa enemmän palstatilaa. Samoin liikenne rikkomukset kuuluvat tällaiseen suppean uutisoinnin piiriin. Näissä uutisissa myös tekijöiden yksityisyyttä suojataan luonnollisestikin vahvimmin.

Vahinkokehukseen on mahtunut lähivuosina valitettavan paljon uutisointia esimerkiksi perhesurmista, joissa tekijä esitetään masentuneena tai muuten epätoivoisena, mutta muuten tavallisena ihmisenä. Toisin kuin uutisoinnista ja muusta yhteiskunnallisesta huomiosta helposti päätellään, perhesurmat eivät kuitenkaan ole lisääntyneet, vaan huomattavasti vähentyneet (Mommo 2016). Uutisoinnin viihteellistymisen ja alan kovan kilpailun vuoksi yhä useampia rikoksia sovitetaan kuitenkin pahuuskehukseen, sillä yleisö on jo tottunut toisaalta kauhistelemaan ja toisaalta mässäilemään reaaliajassa päivittyvien rikosuutisointien parissa. Vahinko- ja pahuuskehyksissä myös yksityisyyden rajat ovat häilyvimpiä.

Rikosuutiset nostavat lehtien myyntejä, ja samoihin uutisiin liittyen tehdään lukuisia muita juttuja, joissa haastatellaan asianosaisten lähipiirin ohella myös kaikkia muita mahdollisia näitä koskettaneita tahoja. Klikkausten määrä kertoo hyvin selvästi sen, mistä yleisö haluaa lukea, ja yleensä varsinkin keltainen lehdistö antaa yleisölle sen, mitä se haluaa. Yksi tällaisista loputtomiin asti median ryöpyttämistä ja varmasti Suomen oikeushistoriaan jäävistä tapauksista on Ulvilan surma, jota on käsitelty eri oikeusasteissa vuodesta 2006 lähtien, ja josta aiheutuneita muita oikeus- ja vahingonkorvauskäsittelyitä jatketaan todennäköisesti vielä vuosia.

5.3 Poliisin rooli uutisten lähteenä

Poliisin esitutkinta-asiakirjat ovat salaisia tuomioistuimen istuntoon asti. Tutkinnanjohtajalla on kuitenkin harkintavalta tiedotuksen suhteen, jonka perusteella julkisuuteen voidaan antaa tietoja myös keskeneräisestä esitutkinnasta. Esitutkintalain

(805/2011) 11 luvun 7 §:n mukaan yleisiä perusteita tiedotukselle ovat jutun yhteiskunnallinen merkittävyys, jutun liittyminen laajempaan rikosilmiöön, jutun ennakkotapausluontoisuus, jutun poikkeuksellinen laajuus tai poikkeukselliset piirteet. Tiedotukseen vaikuttaa myös se, jos juttu on jo julkisuudessa tai jos tiedottamisen ansiosta voidaan saada tutkintaa edistäviä yleisövihjeitä. (Poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja 2011, 23-25.)

Normaalisti poliisi ei anna julkisuuteen epäillyn nimeä tai kuvaa eikä esimerkiksi asianomaisen etnistä taustaa tai yksityiselämää koskevia tietoja, ellei niiden antaminen ole välttämätöntä rikollisen kiinnisaamiseksi. Poliisi ei kuitenkaan voi kieltää mediaa julkaisemasta muualta kuin poliisilta hankkimiaan tietoja, vaikka ennenaikainen julkisuus voikin haitata poliisin toimintaa. Esitutkintalain ohella poliisin tiedotusta esituttinnasta säädellään julkisuuslailla. (Poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja 2011, 23-25.)

6 YKSITYISYYDEN SUOJA OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

6.1 Yleistä

Laissa ei varsinaisesti ole kuvattu sellaisia tekotapoja, joilla voidaan loukata toisen yksityiselämää, eikä rikostyyppin oikeuskäytäntökään ole täysin vakiintunutta. Kuten jo luvussa 4.3. totesin, tuomioistuimissa joudutaan tapauskohtaisesti aina erikseen tulkitsemaan sitä, mitä yksityisyyden suoja lopulta on ja missä kulkevat sen, saati sananvapauden rajat. Tässä kappaleessa kerron neljästä erilaisesta Korkeimmassa oikeudessa ratkaistusta oikeustapauksesta vuosilta 2005-2013, joiden tarkoituksena on kuvata sananvapauden ja yksityisyyden suojan häilyvää rajaa ja tapauskohtaisuutta oikeuskäytännössä.

6.2 Yksityiselämän suoja lehtiartikkelissa

Yksityiselämän suojaa, sananvapautta ja vahingonkorvausta käsittelevässä Korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2005:136 oli kyse siitä, oliko rikoksesta tuomitun henkilö A:n nimen julkaisemisella Alibi-lehdessä loukattu tämän yksityiselämää ja aiheutettu hänelle korvattavaa henkistä kärsimystä. Tapauksessa A kohdisti kanteen toimittaja B:tä ja Yhdistyneet Kuvalehdet Oy:tä (myöhemmin yhtiö) kohtaan, ja vaati B:tä ja yhtiötä yhteisvastuullisesti suorittamaan vahingonkorvausta asiasta aiheutuneesta henkisestä kärsimyksestä 100 000 markkaa. (KKO 2005:136.)

Alibi-lehdessä julkaistu artikkeli kertoi yksityiskohtaisesti tammikuussa 1998 Outokummussa tapahtuneesta pahoinpitelystä sekä teosta vuodeksi ja yhdeksi kuukaudeksi vankeusrangaistukseen tuomitun A:n nimi. Kanteen mukaan A oli lehtijutun ansiosta leimattu rikolliseksi pienellä asuinpaikkakunnallaan mahdollisesti loppuiäkseen, ja jutussa oli virheellisesti annettu ymmärtää, että A oli johtanut Outokumpulaisia terrorisoinutta rikollisryhmää. Vastaajien mukaan artikkelin tekemisessä oli noudatettu hyvää lehtimiestapaa eikä vahingonkorvauksille ollut perusteita, sillä A oli omalla käytöksellään aiheuttanut leimautumisensa rikolliseksi Outokummussa, eikä artikkeleissa oltu vastaajien mukaan väitetty, että A olisi jengin jäsen, saati sen johtaja. Helmikuussa 2000 Helsingin kärjäoikeus hylkäsi kanteen sillä perusteella, ettei lainvoimaisella tuomiolla rangaistukseen tuomitun henkilön nimen mainitseminen Alibissa ollut rikos, eikä A ollakseen oikeutettu vahingonkorvauksiin ollut käsittelyssä näyttänyt toteen muutakaan rikosta, johon vastaajat olisivat syyllistyneet. (KKO 2005:136.)

Tapaus käsiteltiin Helsingin hovioikeudessa maaliskuussa 2003. Kärjäoikeuden tuomiosta poiketen vastaajat tuomittiin maksamaan vahingonkorvausta A:lle, kuitenkin vain 2000 euroa. Päätöstään hovioikeus perusteli sillä, ettei asialla ollut ollut niin suurta yhteiskunnallista merkitystä, että kantajan henkilöllisyyden julkaisemiselle joukkotiedotusvälinettä käyttäen olisi ollut laillinen oikeus. Vahingonkorvaukset määräytyivät korvaamaan A:lle aiheutuneita henkisiä kärsimyksiä, sillä esimerkiksi A:n äiti ja muualla asuneet sukulaiset eivät tienneet A:n rikostaustasta ennen lehtiartikkelin ilmestymistä. Sekä A, että B ja yhtiö valittivat hovioikeuden päätöksestä. (KKO 2005:136.)

Asia käsiteltiin vuonna 2005 Korkeimmassa oikeudessa, jossa kanne hovioikeuden tuomio kumottiin ja kanne hylättiin. B ja yhtiö vapautettiin kaikesta korvausvelvollisuudesta. Korkein oikeus perusteli päätöstään sillä, että A:lla oli ollut mahdollisuus varautua nimensä tulemiseen julkisuuteen jo saadessaan tuomion tavanomaista törkeämmästä rikollisesta teosta. Tapauksen käsittelyssä oli myös tuotu ilmi, että monet paikkakuntalaiset olivat jo ennen artikkelin julkaisemista tienneet, kenestä jutussa oli kyse. Lisäksi Alibin artikkeli oli ollut asiallinen, eikä siinä oltu julkaistu A:n kuvaa eikä muuta tämän yksityiselämän piiriin kuuluvaa tietoa, joten vastaajat eivät olleet julkaisseet tietoa ilman laillista oikeutta eivätkä näin syylistyneet vahingonkorvausta edellyttämään rikokseen. Päätöksen mukaan asia on ratkaistu kokonaan riippumatta siitä, miten A:n nimen julkaiseminen arvioitaisiin ammattieettisten sääntöjen perusteella. (KKO 2005:136.)

6.3 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen televisiossa

Yksityiselämän suoja, sananvapautta, kunnianloukkausta, salassapitorikosta, rikokseen osallisuutta ja rikosten yhtymistä käsittelevässä Korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2009:3 oli kyse seksuaalirikosasiassa rangaistukseen tuomitun henkilön esiintymisestä Ylen MOT-ohjelmassa vuonna 2004 sekä esiintymisen seurauksista. Tapausta käsiteltiin eri oikeusasteissa 2006-2009. Tapauksessa syytettyinä olivat A, joka oli tuomittu vuonna 2002 lapseen kohdistuneesta haureudesta ynnä muusta, toimittaja B sekä vastaava ohjelmajohtaja C. Asianomistajina olivat X ja Y sekä heidän äitinsä Z, joiden suojaksi vuoden 2002 tapauksen salassapitovelvollisuus oli määrätty. Vahingonkorvauksia haettiin myös Yleisradio Oy:ltä. (KKO 2009:3.)

Tapausta käsiteltiin Helsingin kärjäoikeudessa syyskuussa 2006. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta salassapitorikoksesta, sillä tämä oli syytteen mukaan paljastanut aikaisempaan tuomioonsa liittyviä salassapidettäviä seikkoja esiintyessään Ylen MOT-ohjelmassa kertomalla tuomiosta julkisesti muitakin kuin itseään koskevin osin, esimerkiksi rikoksen teko-olosuhteista, rikoksen uhrien toiminnasta ja näihin kohdistuneista hoitotoimenpiteistä. A esiintyi ohjelmassa omin kasvoin ja omalla etunimellään, mikä oli syytteen mukaan omiaan paljastamaan myös X:n, Y:n ja Z:n näiden lähipiirille. B:lle vaadittiin rangaistusta yllytyksestä salassapitorikokseen tai toissijaisesti

avunannosta salassapitorikokseen, sillä tämä oli pyytänyt A:n ohjelmaan keskustelemaan salassapidettävistä tiedoista muiltakin kuin vain A:ta koskevin osin, ja lisäksi yllyttänyt A:ta esiintymään ohjelmassa omilla kasvoillaan ja omalla etunimellään. C:lle vaadittiin rangaistusta avunannosta salassapitorikokseen, sillä tämä oli edistänyt rikoksen syntymistä ohjelman käsikirjoituksen tarkastamalla ja hyväksymällä. Lisäksi C oli päättänyt esittää ohjelman kaksi uusintaa siitäkin huolimatta, että lasten X ja Y äiti Z oli pyytänyt uusintojen peruuttamista sen X:lle, Y:lle ja Z:lle aiheuttaman suuren kärsimyksen takia. A:lle, B:lle ja C:lle vaadittiin rangaistusta myös yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä ja törkeästä kunnianloukkauksesta. Vahingonkorvauksia vaadittiin A:lta, B:ltä ja C:ltä sekä Yleisradio Oy:ltä yhteisvastuullisesti maksettavaksi 85 000 euroa X:lle, Y:lle ja Z:lle kullekin. A, B, C ja Yleisradio Oy kiistivät korvausvaatimukset perusteiltaan ja myönsivät kullekin asianomistajalle oikeiksi korvauksiksi 500 euroa korvaukseksi kaikista teoista. (KKO 2009:3.)

Käräjäoikeus nojasi päätöksessään Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artikloihin ja viittasi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen aiempiin ratkaisuihin. Ratkaisussa pohdittiin yksityisyyden ja sananvapauden välistä suhdetta. Käräjäoikeus tuomitsi päätöksessään A:n, B:n ja C:n sakkoihin ainoastaan yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä ja velvoitti heidät ja Yleisradio Oy:n yhteisvastuullisesti maksamaan vahingonkorvauksia X:lle ja Y:lle kummallekin 3000 euroa. Perusteena ratkaisulle käräjäoikeus totesi, että A:n tunnistamisen kautta myös asianomistajien yksityiselämään kuuluva asia oli tullut julkisuuteen. Muilta osin syytteet ja korvausvaatimukset hylättiin. Kaikki osapuolet eli syyttäjät, X, Y ja Z, A, B ja C sekä Yleisradio Oy valittivat päätöksestä hovioikeuteen. (KKO 2009:3.)

Helsingin hovioikeus antoi tuomionsa asiassa heinäkuussa 2007. Tuomion mukaan asiassa ei oltu näytetty, että kukaan olisi tunnistanut lapsia ohjelman perusteella, eikä ohjelmassa oltu esitetty mitään sellaisia tietoja, joiden seurauksena lasten henkilöllisyys olisi ollut tunnistettavissa edes lähipiirissä. Hovioikeus hylkäsi syytteen myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikoksen osalta ja vapautti A:n, B:n ja C:n sekä Yleisradio Oy:n korvausvelvollisuuksistaan X:ä ja Y:tä kohtaan. Syyttäjät, X, Y ja Z valittivat Korkeimpaan oikeuteen. (KKO 2009:3.)

Korkein oikeus käsitteli tapauksen tammikuussa 2009. Päätöksen mukaan MOT-ohjelman journalistinen sanoma ei olisi olennaisesti vaarantunut, vaikka A olisi esiintynyt ohjelmassa tunnistamattomana, joten ohjelmassa tapahtunut tietojen paljastus on ollut niin olennainen yksityiselämän loukkaus, että oikeuden puuttuminen sananvapautteen tässä tapauksessa oli perusteltua. A:lla ja Z:lla oli lisäksi takana noin kahdeksan vuoden kestänyt suhde, jonka perusteella A oli yhdistettävissä Z:an ja sitä kautta X:än ja Y:hyn. Oikeus piti B:tä ja C:tä tekijäkumppaneina vastuussa ohjelmaan sisältyneiden yksityiselämää loukkaavien tietojen levittämisestä. A:n toiminta asiassa täytti salassapitorikoksen tunnusmerkistön, sillä hän oli paljastanut ohjelmassa muitakin kuin itseään koskevia salassapidettäviä tietoja. Aloitteellisen toiminnan takia B:n menettely asiassa täytti salassapitorikokseen yllyttämisen tunnusmerkistön ja C:n menettely salassapitorikoksen avunannon tunnusmerkistön, sillä tämä oli myötävaikuttanut salassapidettävien tietojen paljastamiseen. A:ta, B:tä ja C:tä ei kuitenkaan tuomittu rangaistukseen salassapitorikoksesta tai siihen osallisuudesta, sillä tapauksessa vastaajien menettelyä arvioitiin pelkästään yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rangaistussäännöksen perusteella, sillä se mahdollisti salassapitorikosta ankaramman seuraamuksen. Korkein oikeus tuomitsi tapauksessa A:n, B:n ja C:n ainoastaan yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkorangaistuksiin, joiden lisäksi heidät ja Yleisradio Oy velvoitettiin yhteisvastuullisesti maksamaan X:lle, Y:lle ja Z:lle kullekin erikseen 5000 euroa korvauksia viivästyskorkoineen. (KKO 2009:3.)

6.4 Kunnianloukkaus lehdessä

Kunnianloukkausta ja sananvapautta käsittelevässä Korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2013:70 oli kyse 7 päivää-lehden artikkelista vuodelta 2006, jossa kerrottiin kolmesta esitutkintavaiheessa olleesta henkirikoksesta ja niistä epäiltynä olleesta henkilöstä. Jutussa ei kerrottu epäillyn nimeä, mutta siinä oli hänestä osittain kasvojen alueelta peitetty kuva sekä kuva kerrostalosta, jossa hän oli asunut. Kirjoituksessa käsiteltiin henkirikoksista epäiltynä olleen X:n suhdetta surmansa saaneisiin henkilöihin, sekä X:n työhistoriaa ja taloudellista asemaa. Lisäksi lehtijutun otsikon mukaan X:n kerrottiin olevan ”mielistelevä limanuljaska”. Tapauksessa syytteessä olivat 7 päivää-lehden vastaaja toimittaja A ja saman lehden toimittaja B. (KKO 2013:70.)

Asiaa käsiteltiin Helsingin käräjäoikeudessa helmikuussa 2008. Käräjäoikeus kiinnitti päätöksessään huomiota siihen, että rikosuutisten tulisi olla täsmällisiä, ja siihen, että koska rikoksista uutisointi oli tapahtunut ennen oikeudenkäyntiä, uutisoinnissa tulisi aina huomioida syyttömyysolettama. A ja B eivät käräjäoikeuden mukaan olleet pyrkineet varmistumaan esimerkiksi jutussa esitettyjen rakkaussuhteiden tai X:n velkojen todenperäisyydestä, eikä heillä muutoinkaan katsottu olleen riittäviä perusteita uskoa jutussa esitettyjen asioiden todenperäisyyteen, ja näin he olivat tahallaan esittäneet X:stä valheellisia tietoja ja vihjauksia sekä muulla tavalla halventaneet häntä. Lisäksi rikosuutisoinnin kannalta X:n kuvan ja kotiosoitteen julkaiseminen ei ollut ollut välttämätöntä. Käräjäoikeuden päätöksen mukaan A ja B tuomittiin sakkoihin kunnianloukkauksesta, sillä B oli laatinut erityisen moitittavan rikosuutisen, ja A oli lukenut sen ja virheellisistä ja loukkaavista tiedoista huolimatta hyväksynyt sen julkaistavaksi. Lisäksi A, B sekä lehden kustantaja Aller Julkaisut Oy velvoitettiin suorittamaan X:lle korvauksia kärsimyksestä. A, B ja Aller Julkaisut Oy valittivat tuomioistaan hovioikeuteen, jossa asiaa käsiteltiin marraskuussa 2009. Helsingin hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomion lopputulosta, mutta A:lle, B:lle ja Aller Julkaisut Oy:lle myönnettiin valituslupa. (KKO 2013:70.)

Asiaa käsiteltiin Korkeimmassa oikeudessa syyskuussa 2013. Käsittelyssä pohdittiin, olivatko lehtijutun väitteet valheellisia tai artikkelin limanuljaska-nimitys X:ä halventava. Päätöksessään Korkein oikeus painotti sitä, että A:lle ja B:lle oli vaadittu rangaistusta virheellisistä tiedoista X:n työtilanteesta, useiden kymmenien tuhansien eurojen veloista ja hänen olemisestaan kolmen miehen rakastajana, eikä sinänsä X:n syyllistymisestä kolmeen henkirikokseen, joista tämä oli saanut elinkautisen tuomion artikkelin julkaisemisen jälkeen vuonna 2006. Oikeus piti riidattomana tosiasiaa, jonka mukaan X oli elänyt läheisessä suhteessa kyseisten kolmen miehen kanssa, joten lehtijutun ilmaus ”kolmen rakastajansa” ei ole asian taustaan nähden väärä tai valheellinen. X:n velkojen suhteen oikeus piti lehtijutun ”kymmeniä tuhansia” tosiseikkoihin perustuvana epätarkkana arviona, jolla ei olla pyritty täsmällisyyteen. X:llä on ollut velkaa jutun kirjoitushetkellä, vaikkakin hän itse on todennut velkojensa olleen alle 20 000 euroa vuonna 2006. Lehtijutun väite X:n työttömyydestä on perustunut tämän verotustietoihin, joiden mukaan X:n ansiotaso on ollut varsin alhainen, joten oikeus piti myös tätä väitettä riittävästi perusteltuna. Vaikka artikkelissa käytetty nimitys ”mie-

listelevä limanuljaska” onkin halventava ilmaisu inhottavasta ihmisestä, Korkein oikeus ei katsonut sen olleen omiaan aiheuttamaan kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä tässä asiayhteydessä, sillä lehtijuttu käsitteli henkirikoksia, jotka X:n on epäilty tehneen osittain taloudellisesta motiivista. Korkeimman oikeuden tuomio vapautti A:n, B:n ja Aller Julkaisut Oy:n kaikista syytteistä, sakkorangaistuksista ja muista korvauksista. (KKO 2013:70.)

6.5 Kunnianloukkaus television pääuutislähetyksessä

Törkeää kunnianloukkausta, yksityiselämän suojaa ja sananvapautta käsittelevässä Korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2013:100 oli kyse tapauksesta, jossa syytettyinä olivat Yleisradio Oy:n toimittaja A ja vastaava toimittaja B. Tapausta käsiteltiin eri oikeusasteissa vuosina 2008-2013. Syytteen mukaan A kertoi television pääuutislähetyksessä ja kahdessa muussa saman päivän uutislähetyksessä huhtikuussa 2006 poliisin tutkimasta vakavasta talousrikosasiasta, jossa syytettyinä olivat liiketoimintaa harjoittavat puoliset X ja Y. Uutisessa esitettiin toisen puolison nimi ja kuva, ja toisenkin puoliso oli uutisesta tunnistettavissa. Uutisten mukaan poliisi oli paljastanut suuren kirjanpito- ja rahanpesurikoksen, ja uutisten saamien tietojen mukaan yrityksen tileille oli tullut kirjanpidon ohi kymmeniä miljoonia euroja. Lisäksi yhtiön vastuuhenkilöitä epäiltiin rahanpesusta. Uutisessa kerrottiin poliisin uskovan, että yhtiön kautta oli kierrätetty suuria määriä venäläistä rikollisesti hankittua rahaa. Uutisten lopussa kerrottiin jutun olevan syyttäjällä ja syyteharkinnan olevan valmis oletettavasti kesään mennessä. (KKO 2013:100.)

Tapausta käsiteltiin Helsingin käräjäoikeudessa lokakuussa 2008. Käräjäoikeus totesi, että X:ä ja Y:tä vastaan oli joulukuussa 2004 nostettu syytteet kirjanpitorikoksista ja törkeistä kätkemisrikoksista. Syyttäjä oli kuitenkin tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen törkeiden kätkemisrikosten osalta kesäkuussa 2006 ja syytteet kirjanpitorikoksista oli hylätty Lappeenrannan käräjäoikeudessa joulukuussa 2007. Näin ollen, koska X ja Y eivät olleet syyllistyneet esitutkinnassa esillä oleviin rikoksiin, epäily heidän syyllistymistään niihin oli ollut tosiasioiden vastainen. A ja B eivät olleet kertoneet, mihin heidän tietonsa Venäjältä tulleesta rikollisesta rahasta oli perustunut, ja käräjäoikeus katsoi uutisten paikkansapitämättömäksi myös sen osalta. Tuomiossaan käräjäoikeus

painotti sitä, että koska A ja B olivat julkistaneet tietoja varmistumatta niiden oikeellisuudesta, oli heidän toimintansa ollut virheellisten tietojen julkistamisen osalta tahallista. A:lla ja B:llä oli ollut erityinen velvollisuus varmistua myös saamiensa rikosepäilyjen oikeellisuudesta, sillä asia ei tuolloin vielä ollut ollut tuomioistuinkäsitelystä. Tuomion mukaan A:n ja B:n oli tiedotusalan ammattilaisina pitänyt tietää, että vasta tutkinnassa olevien rikosepäilyjen julkistamisessa tuli noudattaa erityistä varovaisuutta. Käräjäoikeus tuomitsi A:n ja B:n 50 päiväsakkoon törkeästä kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Ensiksi mainitun rikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen vaikutti mm. joukkotiedotusvälineen käyttäminen ja asiasta X:lle ja Y:lle aiheutunut erityisen suuri ja pitkäaikainen kärsimys ja tuntuva vahinko. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittäminen oli, koska uutisessa mainittiin poliisin esitutkinnasta X:ä ja Y:tä kohtaan, eikä näiden yhteiskunnallinen asema ollut sellainen, että esitutkinnasta uutisointi olisi ollut tarpeen edes yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. (KKO 2013:100.)

A ja B valittivat tuomioistaan hovioikeuteen, jossa tapausta käsiteltiin huhtikuussa 2010. Hovioikeus ei kuitenkaan muuttanut käräjäoikeuden tuomiota, ja perusteli päätöstään mm. sillä, että uutinen oli ollut syylliseksi leimaava ja näin epäilylle kuuluvaa syyttömyysolettamaa loukkaava. Hovioikeuden päätöksen mukaan A:n ja B:n oli lisäksi pitänyt pitää varsin todennäköisenä sitä, että valheellinen vihjaus syyllisyydestä oli loukkaava ja uutisen johdosta X:lle ja Y:lle aiheutuu kärsimystä. A ja B valittivat edelleen Korkeimpaan oikeuteen, joka käsitteli asian joulukuussa 2013. (KKO 2013:100.)

Myös Korkein oikeus katsoi A:n ja B:n syyllistyneen mainittuihin rikoksiin. Kunnianloukkauksen ja sananvapauden välistä suhdetta arvioidessaan Korkein oikeus painotti uutisen antamaa vaikutelmaa X:n ja Y:n syyllisyydestä. Tuomion mukaan uutisen esittäminen huomioden virheellisellä vihjauksella loukattiin X:n ja Y:n syyttömyysolettamaa vakavasti ja aiheutettiin näille suurta taloudellista vahinkoa, joten A:lle ja B:lle voitu tapauksessa suoda sananvapauden suoja. Korkein oikeus piti annettua 50 päiväsakon suuruista rangaistusta kohtuullisena, mutta tapauksen kohtuuttoman pitkän käsittelyajan johdosta alensi rangaistusta 20 päiväsakon suuruiseksi. (KKO 2013:100.)

6.6 Johtopäätökset

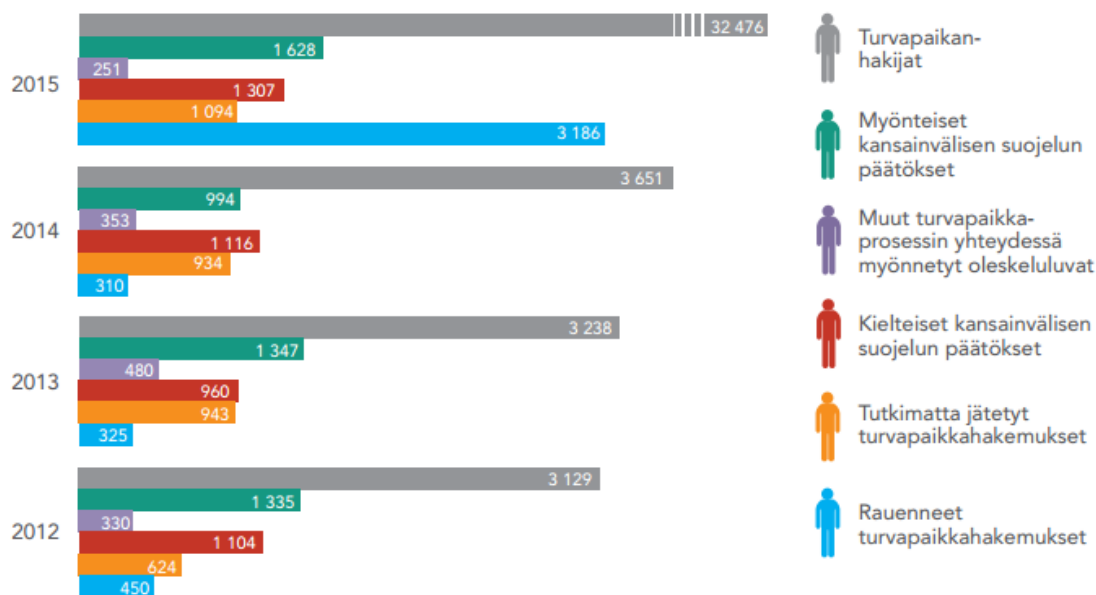
Käsitlemissäni oikeustapauksissa tuomioistuimet ovat joutuneet pohtimaan sananvapauden ja yksityisyyden suojan välistä rajaa joka kerta erikseen. Tuomitessaan toimittajia rangaistuksiin tuomioistuin katsoo toimittajan menneen liian pitkälle ja rikkoneen jutuillaan toisen ihmisen yksityisyyttä siinä määrin, että yksityisyys perusoikeutena syrjäyttää sananvapauden perusoikeutena. Vain yhdessä käsitellyistä tapauksesta todettiin suoraan, ettei tapauksen ratkaisussa ole huomioitu ollenkaan toimittajien ammattieettisiä sääntöjä, ja vain yhdessä tapauksessa painotettiin toimittajien ammatin edellyttämää harkitsemista. Esimerkeilläni halusin tuoda esiin myös tapausten pitkät käsittelyajat, joiden uskoisin rohkaisevan riittävään taustojen tarkistamiseen ja asiallisuuteen uutisoinnissa. Lisäksi journalistien vahva itsesääntely vaikuttaa vahvasti myös siihen, että journalistien toiminta täyttää vain harvoin rikoksen tunnusmerkistön.

7 TURVAPAIKANHAKIJATILANTEEN VAIKUTUS RIKOSUUTISOINTIIN

7.1 Taustaa

Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi räjähdysmäisesti vuonna 2015. Valitsin Maahanmuuttoviraston internetsivuilta kaksi kuvaa havainnollistamaan nopean muutoksen laatua ja laajuutta. Ensimmäinen kuvio kertoo Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden määristä vuosien 2012 ja 2015 välillä.

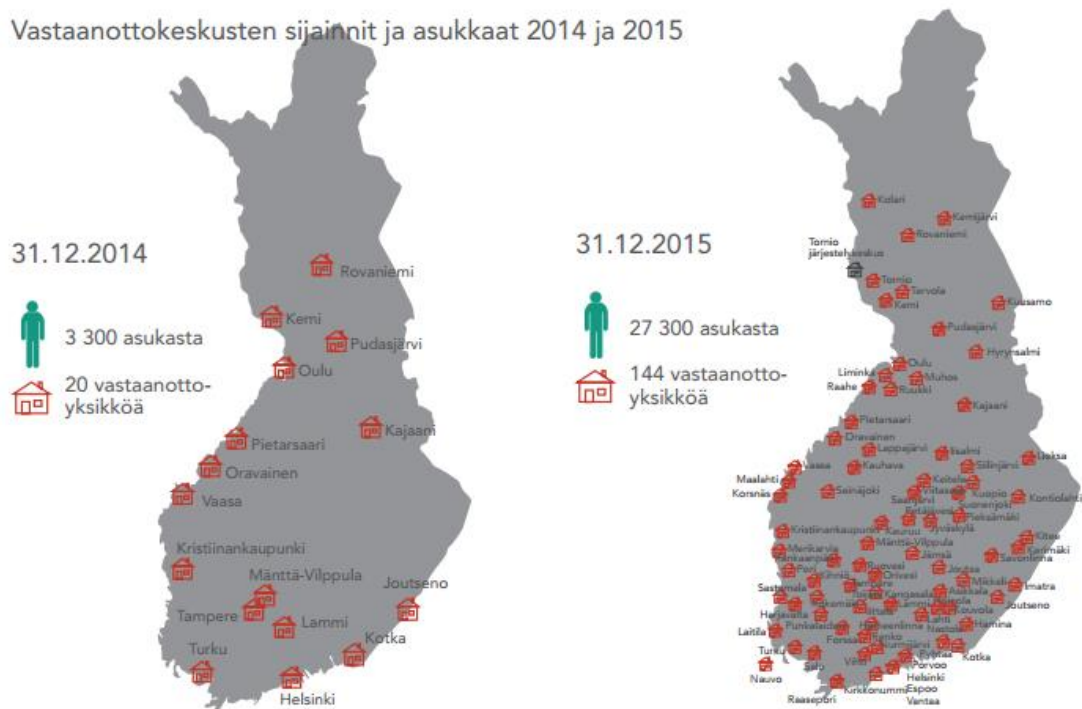
Turvapaikanhakijat ja heille tehdyt päätökset 2012–2015

Kuvio 1. Turvapaikanhakijat 2012-2015 (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2016)

Vuosina 2012-2014 turvapaikanhakijoita on vuositasolla saapunut Suomeen noin kymmenesosa vuonna 2015 saapuneista (kuvio 1). Turvapaikanhakijoiden äkillinen tulva aiheutti odotetusti jyrkkiäkin mielipiteitä varsinkin niissä suomalaisissa, jotka olivat itse jo vuosia kärsineet Suomen heikosta taloustilanteesta ja kokivat nyt joutuvansa jakamaan omistaan myös turvapaikanhakijoille. Vastaanottokeskuksia perustettiin tiuhaan tahtiin ja sosiaalisessa mediassa syntyi ennennäkemättömiä reaktioita tilanteen johdosta. Nimimerkin takaa oli helppo huudella, ja turvapaikanhakijoiden suhteen myötämieliset jäivät nopeasti selvään alakynteen (Vuorinen 2016.)

Vastaanottokeskusten sijainnit ja asukkaat 2014 ja 2015

Kuvio 2. Vastaanottokeskukset 2014 ja 2015 (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2016)

Toisessa kuviossa on nähtävissä vastaanottoyksikköjen määrän lisääntyminen vuoden 2015 aikana. Turvapaikanhakijat sijoitettiin vastaanottokeskuksiin ympäri Suomea, joten asia kosketti lähes kaikkia kansalaisia. Vuoden 2015 lopussa vastaanottokeskuksia oli 124 kappaletta enemmän ja niihin sijoitettuja turvapaikanhakijoita jopa 24 000 enemmän kuin vuoden 2014 lopussa (kuvio 2). Kuvia tarkastellessa on selvää, että varsinkin kahden peräkkäisen jytlyn aikaansaaneet suomalaiset älähtivät, ja valtaapitäviltä vaadittiin nopeita toimia tulvan tyrehdyttämiseksi.

7.2 Turvapaikanhakijoiden tekemät rikokset tilastoissa

Suurin osa vuoden 2015 turvapaikanhakijoista saapuivat Suomeen Lähi-Idän maista. Kulttuurierot Suomen ja Lähi-Idän maiden välillä ovat suuria, ja esimerkiksi naisten asema Suomessa on hyvin erilainen kuin Lähi-Idän maissa. Kulttuurierojen takia turvapaikanhakijat olivat helposti vaarassa syyllystyä esimerkiksi ahdistelurikoksiin, koska eivät olleet tietoisia tekojen kriminalisoinnista. Poliisi julkaisi tammikuussa 2016 Youtube-videon, joka on tarkoitettu ohjeeksi turvapaikanhakijoille. Perustietoa turvapaikanhakijoille -video on kuvattu vastaanottokeskuksessa syksyllä 2015, ja siinä

käydään poliisin toimesta läpi esimerkiksi juuri naisen asemaa Suomessa, Suomen rikoslakia ja tasa-arvoisuutta Suomessa (Suomen Poliisi 2016).

Peloista huolimatta Suomeen tulleet turvapaikanhakijat eivät juurikaan näy poliisin rikostilastoissa, ja suurimmat turvapaikanhakijoiden aiheuttamat häiriöt liittyivät turvapaikanhakijoiden keskinäisiin tappeluihin ja riitoihin. Vuoden 2015 tilastoissa 22 turvapaikanhakijaa oli epäiltynä seksuaalisesta ahdistelusta, 13 raiskauksesta, 12 törkeästä raiskauksesta ja kaksi turvapaikanhakijaa epäiltynä pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Poliisin vuoden 2015 tilastoissa yhteensä 217 ulkomaiden kansalaista epäiltiin raiskausrikoksesta, ja kasvua vuoteen 2014 oli 20,6 prosenttia. (Huhtanen 2016.) Rikoslakirikosepäilyiden kokonaiskasvu 2,7 % suhteutettuna turvapaikanhakijamäärän kasvuun on kuitenkin verrattain pientä.

7.3 Rikoksista uutisointi

Vaikkei Journalistin ohjeiden mukaan rikosuutisissa tule ilmoittaa esimerkiksi tekijän tai kohteiden etnistä taustaa, on varsinkin turvapaikanhakijoiden määrän äkillinen kasvu tuonut uutisointiin muutoksia. Yhteiskunnan kärjistynyt ilmapiiri tuo myös poliisille painetta tulkita ja soveltaa esitutkintalain säädöksiä yksityisyydestä, ja tietyistä rikoksista tiedotettaessa tällä hetkellä mainitaan tekijöiden alkuperä mainitsemalla, että tekijät ovat kantasuomalaisia. Tällainen tapa tiedottaa hämmentää myös journalisteja. (Lähdeniemi sähköposti 11.4.2016.)

Sosiaalisen median välittömästi tapahtuma rikostapauksiin tarttuminen ja tapausten julkinen riepottelu ja analysointi on pakottanut poliisin tilanteeseen, jossa esimerkiksi juuri asianomaisten etnisyyden kertomisella pyritään välttämään ns. someraivoa. Kun joissakin tapauksissa tekijöiden ilmoitetaan heti olevan suomalaisia, suljetaan jo tässä vaiheessa pois maahanmuuttajia koskevien huhupuheiden mahdollisuus. Julkaisemalla poliisin tiedotteiden mukaisia uutisia journalisti turvaa omaa selustaansa, mutta huhupuheisiin perustuva uutisointi mahdollisesti loukkaa asianomaisten tai heidän läheistensä yksityisyyden suojaa.

Journalistin ohjeiden liitteen mukaisesti tiedotusvälineiden tulee valvoa omien internetsivujensa kommenttikenttiä siten, ettei niillä julkaista yksityisyyden suojaa tai ihmisarvoa loukkaavia sisältöjä (Julkisen sanan neuvoston www-sivut 2016). Useissa tiedotusvälineissä kommentit seulotaan ennen niiden julkaisemista, esimerkiksi Satakunnan kansan internetsivuilla kommenttikentän ohessa ilmoitetaan, että sivuston keskustelu on esimoderoitua, eli kommentit luetaan ennen niiden julkaisua (Satakunnan kansan www-sivut 2016).

7.4 Huhupuheista rikosuutisoinniksi

Tätä kirjoittaessani törmäsin muutamaaan sellaiseen tuoreeseen uutiseen, joissa kerrottiin turvapaikanhakijan saaneen tuomion raiskauksesta. Kuitenkin, huhupuheiden ja sosiaalisen median kulta-ajalla on helppo lietsoa myös varsinkin turvapaikanhakijoihin kohdistuvia ennakkoluuloja. Porissa sattui joulukuussa 2015 tällainen tapaus, joka oli omiaan aiheuttamaan vihaisia tunteenpurkauksia ja jopa siviilien muodostamien katupartioiden perustamiseen.

Tapauksessa oli kyse poliisitutkinnasta, jossa tutkittiin 15-vuotiaan tytön väitettyä joutumista raiskausyrittäjän uhriksi. Rikosilmoituksen mukaan kaksi ulkomaalaistaustaista miestä kävi tytön kimppuun tytön ollessa matkalla uimahalliin. Tytön onnistui kuitenkin paeta tilanteesta, ja myöhemmin tyttö kuvaili poliisille miehien olevan pitkähköjä ja hoikkia, maahanmuuttajataustaisia nuoria. Muutenkin kärjistyneessä yhteiskunnallisessa tilanteessa tapaus nousi nopeasti Porin seudun ykköspuheenaiheeksi, ja tytön äidin tapauksesta tekemä julkinen Facebook-päivitys ehti saada jopa 700 jakoa ennen kuin äiti muutti jaon yksityiseksi. (Aalto 2016.)

Väitetty tapaus on hyvä esimerkki huhupuheiden vaikutuksesta rikosuutisointiin. Koska poliisi sai rikosilmoituksen ja aloitti tapauksesta poliisitutkinnan, myös media tarttui aiheeseen. Ilman poliisitutkintaa näin olisi tuskin tapahtunut, sillä varsinkin uutismedia tarttuu huhupuheisiin vain harvoin. Satakunnan Kansa uutisoi kesäkuussa 2016 poliisin luopuvan tapauksesta (Aalto 2016), koska uutta näyttöä tapaukseen ei ollut tullut ilmi.

Toinen vastaavanlainen tapaus sattui Oulussa elokuussa 2015, kun Oulun poliisi sai tutkittavakseen törkeän raiskauksen, jossa uhrina oli 15-vuotias tyttö. Samoin kuin Porin tapauksessa, sosiaalisessa mediassa levisi nopeasti päivityksiä, joissa tekijöiden kerrottiin olevan maahanmuuttajia. Poliisi kuitenkin julkaisi tiedotteen, jonka mukaan tapaus on todella tutkinnassa, mutta että epäillyt tekijät ovat ns. kantasuomalaisia eivätkä ulkomaalaistaustaisia, kuten sosiaalisessa mediassa oli annettu ymmärtää. (Lepävuori 2015.)

Valtamedia tarttuu huhupuheisiin todella nihkeästi, joten todellisten tai väitettyjen uhrien ja tekijöiden yksityisyyden suoja on valtamedian uutisoinneissa pitkälti turvattu. Toimittajat on koulutettu olemaan varpaillaan arkaluontoisia tietoja julkaistessaan, mikä näkyy myös turvapaikanhakijoiden tekemistä rikoksista uutisoitaessa. Valtamedian rooli onkin nähdäkseni pitkälti rauhoittleva ja asiantunteva, sillä tulenarkana aikakautena huhupuheiden leviäminen on saanut aivan uudenlaisen muodon vastamediassa, jossa puskaradiot laulavat ja kaikki huhut ovat totta niin kauan kuin toisin todistetaan – ja toisinaan vielä sen jälkeenkin.

8 KUN YKSITYISYYDELLÄ EI OLE SUOJAA

8.1 Vastamedia

Valtamedia on lähivuosien aikana saanut rinnalleen uudentyyppisen toimijan. Uutuudesta johtuen edes ilmiön nimi ei ole ehtinyt varsinaisesti vakiintua, mutta yleisimmät nimitykset vastamedia, vaihtoehtomedialle, valemedia ja vihamedia kertovat paljon ilmiön luonteesta. Vastamedian uutisia tuottaa vain harvoin julkaisun oma toimittaja, ja pääasiallisesti julkaisujen sisällön tiedonlähteinä toimivat yksittäiset ”kansalaisjournalistit”, maahanmuuttovastaiset blogit, ulkomaisten vastamediajulkaisujen jutut ja esimerkiksi Facebook-päivitysten kautta kiertävät somehuhut. Uutisoinnin lähteeksi kelpaa toki myös perinteistientiedotusvälineiden uutiset, kunhan ne ovat vastamedian linjaan. Kolme tunnetuinta suomalaista vastamedian julkaisua ovat MV-lehti, Magneettimedia ja Verkkomedialle, joista Magneettimedia on avoimen juutalaisvastainen julkaisu ja Verkkomedialle vahvasti venäläismyönteinen. (Hurta, Mäntymaa, Toivonen &

Tuominen 2015). Vaikka muidenkin julkaisujen toiminnan laillisuutta on käsitelty jopa oikeudessa asti, käsittelen tässä työssäni esimerkkinä vain MV-lehteä sen ajankohtaisuuden takia.

Mikään vastamedian sivusto ei kuulu journalistisen itsesääntelyn piiriin, joten sivustojen sisällöistä ei voi tehdä kanteluja esimerkiksi Julkisen sanan neuvostolle. Vastamedioille on tyypillistä myös kirjoitusten nimettömyys, joten mahdollisia oikaisupyynnöitä ei voi toimittaa perille asti. Vastamedian juttuja lukiessa vastuu mahdollisista virheistä jää siis aina lukijoille. (Hurta ym. 2015.)

8.2 Esimerkki vastamediasta: MV-lehti

MV-lehti on perustettu vuonna 2014, ja sen sisältö käsittelee pääasiallisesti islamia, maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia hyvinkin negatiiviseen sävyyn. Näiden ohella julkaisu haistattelee suomalaiselle valtamedialle täysin avoimesti. (Hurta ym. 2015.) Haistattelu on jatkuvaa ja aina sivustolla ajankohtaista, tätä kirjoittaessani MV-lehden sivustolla ensimmäisten vastaantulevien ”uutisten” joukossa on analyysi, jossa verrataan valtamedian ja vastamedian uutisointeja. MV-lehden tärkein keino saada lukijoita onkin juuri selkeä pesäero valtamediasta ja ronskilla kielenkäytön höyrytämät salaliitoteoriat ja juorut (Hurta ym. 2015).

Tammikuuhun 2016 mennessä poliisille oli tehty useita rikosilmoituksia MV-lehden toiminnasta rikosnimikkeinä mm. kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja kunnianloukkaus. Myös useat valtamedian toimijat olivat tehneet tekijänoikeusrikoksiin liittyviä tutkintapyynnöitä MV-lehdestä. (Asikainen 2016.) Tammikuussa 2016 joukko poliittisia nuorisjärjestöjä allekirjoitti tutkintapyynnön MV-lehden toiminnasta, ja maaliskuussa 2013 Helsingin poliisi alkoi selvittämään, olisiko asiasta syytä aloittaa esitutkinta. Tutkintapyynnön mukaan MV-lehti mm. rikkoo sananvapautta. (Poliisi selvittää MV-lehden... 2016.) Toukokuussa 2016 Uusi Suomi uutisoi, että MV-lehdestä on tehty jo useita kymmeniä rikosilmoituksia (Poliisi: Kymmeniä rikosilmoituksia...2016).

Heinäkuussa 2016 MV-lehden sivut sulkeutuivat muutamaksi tunniksi, kun sivustolle palvelintilaa vuokrannut toimija irtisanoi sopimuksensa lehden kanssa irtisanoutuakseen lehden toiminnasta (MV-lehti toimii taas... 2016). Tapahtuma sai kuitenkin paljon mediahuomiota ja asiantuntijat varovaisesti arvioimaan mitä vaadittaisiin, että sivusto saataisiin lopullisesti suljettua. Poliisi vaati sivuston sulkemista oikeudessa perusteenaan epäilyt, joiden mukaan sivustolla julkaistaan viestejä, joissa syyllistytään useisiin eri rikoksiin, joiden lisäksi uusia rikoksia tehdään sivustolla jatkuvasti. Asiantuntijoiden mukaan kokonaisen verkkosivuston sulkeminen kuitenkin edellyttäisi, että kaikki sen sisältämät viestit olisivat selvästi lainvastaisia. Sivuston sulkeminen olisi ongelmallista siinäkin suhteessa, että julkaisutoiminnan keskeyttäminen olisi perustuslain vastaista ennakkosensuuria. Suomen nykyinen lainsäädäntö jättää tulkinnanvara kokonaisten sivustojen sulkemisen suhteen, ja nähtäväksi jää, muodostuuko MV-lehden tapauksesta vielä merkittävä ennakkotapaus. (Forsman & Paajanen 2016.) Tältä erää Helsingin käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi vaatimuksen sivuston sulkemisesta elokuussa 2016 (Kerkelä 2016a).

Lokakuussa 2016 MV-lehden perustaja ja päätoimittajaksi itseään tituleeraava Ilja Janitskin määrättiin heti tavattaessa vangittavaksi, sillä tämä oleili tuolloin Espanjassa. Janitskinia epäillään kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, rahankeräysrikoksista, rahapelirikoksista, törkeästä kunnianloukkauksesta, laittomasta uhkauksesta, salassapitorikoksesta ja tekijänoikeusrikoksista. (Kerkelä 2016b.) Espanjan viranomaiset ottivat Janitskinin kiinni lokakuussa 2016. Hänet kuitenkin vapautettiin muutama päivä kiinnioton jälkeen, ja tätä kirjoittaessani Janitskin on uutisointien mukaan paennut Andorraan välttääkseen Suomen viranomaisten antaman pidätysmääräyksen (Teittinen 2016.)

8.3 Luotettavan median puolesta

Vastalauseena vastamedialle 22 suomalaista päätoimittajaa julkaisivat kannanoton luotettavan journalismin puolesta maaliskuussa 2016. Kannanoton taustalla oli huoli vastamediailmioista, joka valheellisten väittämien kautta pyrkii muokkaamaan yleistä mielipidettä (Eestilä 2016). Kannanotossaan päätoimittajat toteavat, ettei kuka tahansa

voi levittää mitä tahansa tietoa ilman seuraamuksia sekä sanoutuvat kokonaan irti vastamediasta sitoutuen vain oikeisiin tietoihin perustuvaan ja merkitykselliseen journalismiin (Päätoimittajien kannanotto: Luotettavan... 2016). Kannanotto kokonaisuudessaan löytyy opinnäytetyöni liitteistä (liite 2).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli antaa vastaus siihen, mitä media saa kertoa rikostapauksista ja niihin liittyvistä henkilöistä. Tavoitteena oli tarkastella aiheeseen liittyvän lainsäädännön ja journalistien itsesäädännön ohella myös mahdollisista rikkomuksista aiheutuvia rangaistusseuraamuksia. Keskeisinä tietolähteinä työssäni käytin oikeudellisia säädöksiä ja oikeuskirjallisuutta, ja esimerkkeinä käytin pitkälti Satakunnan Kansan ja Ylen verkkosivuilta löytyvää materiaalia. Pääasiallisina oikeuskirjallisuuden lähteinä käytin Riku Neuvosen ja Päivi Tiilikan kirjoittamia teoksia viestintäoikeudesta.

Sananvapaus ei vielä tänäkään päivänä ole itsestänselvyys kaikissa maailman maissa. Suomessa sananvapaus on kuitenkin kansalaisten perusoikeus, ja sitä rajoittaa pääasiallisesti vain toinen perusoikeus, oikeus yksityiselämän suojaan. Näiden kahden välistä suhdetta punnitaan tapaus tapaukselta yhä uudestaan. Toisaalta yleisön tulee saada tieto yhteiskunnan tapahtumista, toisaalta taas tapahtumien keskiössä olevilla henkilöillä tulee olla oikeus olla myös yksityishenkilö ja täten oikeus nauttia yksityiselämän suojastaan.

Rikosjournalismi on kuluneina vuosikymmeninä muuttunut aina vain enemmän lööppien ja klikkausten varaan rakentuvaksi uutisoinniksi. Tosiasia nykyaikana on, että mitä rajumpi otsikointi, sitä enemmän klikkauksia. Rikosuutisointi on muuttunut poliisin tiedotukseen perustuneesta asialinjaisesta ja pelkistetystä uutisoinnista ronskiin ja klikkaushaluiseen uutisointiin. Rikokset kiinnostavat, joten niistä kannattaa myös kirjoittaa. Tapahtuman taustalle rakennetaan laajoja henkilökuvia ja tapahtumapaikat kuvataan tarkasti useaan otteeseen. Kiinnostava esimerkki klikkaushakuisuudesta on

erityisesti perhesurmista uutisointi. Vaikka perhesurmia tapahtuu Suomessa nykyään jopa puolet vähemmän kuin 1960-luvulla, niiden lööppihehkutuksen ansiosta saa helposti sellaisen kuvan, että perhesurmia tapahtuu jatkuvalla syötöllä ja aina vain useammin.

Suomessa journalistien toiminta täyttää vain harvoin rikoksen tunnusmerkistön. Tähän vaikuttaa suuresti journalistien vahva itsesääntely sekä Julkisen sanan neuvoston vakaaseksi asema ja neuvoston sanan painavuus. Vaikka neuvoston antamat langettavat tuomiot eivät tuota muita rangaistusseuraamuksia kuin huomautuksen julkaisemisen tiedotusvälineessä, on langettavan tuomion saaminen aina kuitenkin häpeä sen saajalle. Varsinaisia oikeustapauksiakin toki löytyy, ja työhöni löytyi hyviä esimerkkejä siitä mitä tapahtuu, jos journalisti ylittää sovinnaisuuden ja rikoksen rajan. Käsittelemäni tapaukset kertovat karua kieltään myös oikeuskäsittelyjen kestoista.

Turvapaikanhakijatilanteen nopea muutos on aiheuttanut paineita poliisin tiedotuksessa ja median uutisoinnissa. Sosiaalisen median kultakaudella huhut leviävät kulovalkean lailla, ja virheellisten huhujen pysäyttämiseksi poliisi on joutunut muuttamaan tiedotustapaansa siten, että tapauskohtaisesti esimerkiksi rikosten tekijöistä kerrotaan syntyperä varsinkin silloin, kun tekijät ovat ns. kantasuomalaisia. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvusta huolimatta turvapaikanhakijat eivät juurikaan näy kasvuna poliisin rikostilastoissa.

Siinä missä suomalainen valtamedia pyrkii pitämään huhupuheet omassa arvossaan ja uutisoimaan vain vahvistettuja ja paikkansapitäviä tietoja, on ns. vastamedia saanut jalansijaa varsinkin maahanmuuttajiin liittyvien uutisointien tuottajana. Vastamedia toimii pääasiallisesti yksittäisten kansalaisten mielipiteiden ja huhupuheiden julkaisijana, eikä sen toimijat ole sitoutuneita esimerkiksi journalistin ohjeisiin, jolloin Julkisen sanan neuvosto ei voi näille tiedotusvälineille antaa huomautuksiakaan. Vastamedia loukkaa räikeästi yksityisyyden suojaa ja yksittäisten kansalaisten kunniaa, ja oikeuskäytännön puuttuessa myös poliisi on ahtaalla vastamedian rajoittamisen suhteen. Valtamedia haluaa tehdä selvän pesäeron vastamediasta, josta keskeisenä esimerkkinä maaliskuussa 2016 tehty suomalaisten päätoimittajien kannanotto luotettavan journalismin puolesta.

Valitessani opinnäytetyölleni aihetta olin epäileväinen aihetta käsittelevän materiaalin riittävydestä, mutta lähdeaineistoa hankkiessani olin yllätynyt varsinkin viestintäoikeutta käsittelevän oikeuskirjallisuuden määrästä. Työtäni kirjoittaessa pyrin parhaani mukaan antamaan mahdollisimman laajan kuvan rikosjournalismin ja yksityisyyden suojan välisestä suhteesta ja soveltamaan saatavilla ollutta kirjallisuutta aiheeseen sopivalla tavalla. Internet on täynnä turvapaikanhakijoiden tekemiä rikoksia käsitteleviä artikkeleita ja reaktioita niihin, joten valitessani sopivia artikkeleita koin toisinaan melkoista runsaudenpulaa.

Alun perin olin suunnitellut työhöni Julkisen sanan neuvoston jäsenen haastattelua mm. turvapaikanhakijamäärän kasvusta aiheutuneista kanteluista, mutta työn sisällön liiallista laajentumista pelätessäni jätin aiheen mahdolliseksi tutkimusongelmaksi jollekin muulle opinnäytetyölle. Samoin mielenkiintoinen, mutta tästä työstä poisjätetty tutkimusongelma voisi olla esimerkiksi perussuomalaisten aseman vahvistumisen ja sosiaalisen median kasvun vaikutukset rikosjournalismiin. Jätin työssäni käsittelemättä myös varsinaiset rangaistus- ja vahingonkorvausseuraamukset, joista varmasti riittää aihetta tuleviin opinnäytetöihin.

LÄHTEET

Aalto, H. 2016. Väite 15-vuotiaan kohutusta raiskausyriyuksestä kuivui kokoon. Satakunnan Kansa 1.6.2016. Viitattu 13.12.2016. <http://www.satakunnankansa.fi>

Asikainen, J. 2016. MV:stä useita rikosilmoituksia – myös Keski-suomalainen tehnyt. Viitattu 24.11.2016. <http://www.ksml.fi>

Eestilä, M. 2016. Valemedia. Savon Sanomat. 9.3.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.savonsanomat.fi>

Esitutkintalaki 22.7.2011/805 muutoksineen.

Euroopan ihmisoikeussopimus. A 20.5.1999/63, SopS 85-86.

Forsman, T. & Paajanen, O-P. 2016. Asiantuntijat arvioivat MV-julkaisun sulkemisen erittäin vaikeaksi: “Laki jättää tulkinnanvaraa”. Aamulehti 29.7.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.aamulehti.fi>

Henkilötietolaki 22.4.1999/523 muutoksineen.

Huhtanen, J. 2016. Poliisi: Turvapaikanhakijoiden määrä ei juuri näy rikostilastoissa – ulkomaalaisten osuus epäillyistä nousi alle kolme prosenttia. Helsingin Sanomat 29.1.2016. Viitattu 10.11.2016. <http://www.hs.fi>

Hurtta, A., Mäntymaa, E., Toivonen, J. & Tuominen, S. 2015. Holokausti on myytti ja muita väitteitä – näin toimii suomalainen vastamedia. Viitattu. 24.11.2016. <http://www.yle.fi>

Julkisen sanan neuvoston www-sivut. 2016. Viitattu 24.9.2016. <http://www.jsn.fi>

Kemppinen, J. 2011. Informaatio-oikeuden alkeet. Helsinki: Tietosanoma.

Kerkelä, L. 2016a. Oikeus hylkäsi poliisin vaatimuksen MV-lehden verkkosivujen sulkemisesta. Helsingin Sanomat 19.8.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.hs.fi>

Kerkelä, L. 2016b. Käräjäoikeus määräsi MV-lehden Ilja Janitskinin vangittavaksi heti tavattaessa. Helsingin Sanomat 6.10.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.hs.fi>

KKO 2005:136.

KKO 2009:3.

KKO 2013:70.

KKO 2013:100.

Korpisaari, P. 2016. Johdatus viestintäoikeuteen. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370 muutoksineen.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 13.6.2003/460 muutoksineen.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 muutoksineen.

Leppävuori 2016. Rikos tapahtui, maahanmuuttajat tietenkään asialla – älä usko tätä nettihuhua. Viitattu 13.12.2016. <http://www.yle.fi>

Lähdeniemi, T. Opinnäytetyön toimeksiantaja. Vastaanottaja: Mervi Pihl. Lähetetty 11.4.2016 klo 13:58. Viitattu 24.11.2016.

Lähdeniemi, T. 2016. Päätoimittaja, Satakunnan Kansa. Pori. Henkilökohtainen tiedonanto 2.6.2016.

Maahanmuuttoviraston www-sivut. 2016. Viitattu 9.11.2016. <http://www.migri.fi>

Mommo, P. 2016. Perhesurmien määrä on puolittunut sitten 1960-luvun. Viitattu 3.11.2016. <http://www.yle.fi>

MV-lehti toimii taas, kiinni vain tunteja. 2016. Aamulehti 29.7.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.aamulehti.fi>

Mäkipää, L. & Mörä, T. 2009. Henkirikos yhdistää. Teoksessa E. Väliverroinen (toim.) Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 207-221.

Mäntylä, J. 2008. Journalistin etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Neuvonen, R. 2008. Viestintäoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Neuvonen, R. 2013. Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Niiranen, V., Sotamaa, P. & Tiilikka, P. 2013. Sananvapauslaki – tulkinta ja käytäntö. Helsinki: Sanoma Pro.

Poliisi selvittelee MV-lehden toimintaa. 2016. Satakunnan Kansa 1.3.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.satakunnankansa.fi>

Poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja. 2011. Viitattu 3.11.2016. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/15034_POLIISI_viestintakasikirja_v090511.pdf?5bd10a619ecad388

Poliisi: Kymmeniä rikosilmoituksia MV-lehdestä – “Kunnianloukkauksia ja tekijänoikeusrikoksia tutkinnassa”. 2016. Uusi Suomi 3.5.2016. Viitattu 24.11.2016. <https://www.uusisuomi.fi>

Päätoimittajien kannanotto: Luotettavan median puolesta. 2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.yle.fi>

Rikoslaki 19.12.1889/39 muutoksineen.

Satakunnan Kansan www-sivut. 2016. Viitattu 16.11.2016. <http://www.satakunnankansa.fi>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 muutoksineen.

Suomen Poliisi. 2016. Perustietoa turvapaikanhakijoille / Basic information for asylum seekers. Viitattu 9.11.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=ZQU9Vmr1mB8>

Teittinen, P. 2016. MV-lehden perustaja on ilmeisesti paennut pidätysmääräystä Andorraan - Professori uskoo, että Janitskin luovutettaisiin Suomeen. Helsingin Sanomat 7.11.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.hs.fi>

Tiilikka, P. 2008. Journalistin sananvapaus. Helsinki: WSOYpro.

Viljakainen, M. 2014. Rikoksen hahmo. Kotimaan rikosuutisointi Aamulehdessä toukokuusta 2011 toukokuuhun 2012. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Viitattu 26.10.2016. <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95811/GRADU-1403606613.pdf?sequence=1>

Vuorinen, T. 2016. Turvapaikanhakijat kasarmin katon alle? Some-raivo on vallannut Keuruun. Ilta-Sanomat 28.8.2015. Viitattu 10.11.2016. <http://www.ilta-sanomat.fi>

JOURNALISTIN OHJEET JA LIITE

Johdanto

Sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta. Hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä.

Näiden ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua.

Ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä. Ne on laadittu vain alan itsesääntelyä varten. Ohjeita ei ole tarkoitettu käytettäväksi rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena.

Ammatillinen asema

1. Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.
2. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.
3. Journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus tai houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä.
4. Journalisti ei saa käyttää asemaansa väärin. Hänen ei pidä käsitellä aiheita, joihin liittyy henkilökohtaisen hyötymisen mahdollisuus eikä vaatia tai vastaanottaa etuja, jotka voivat vaarantaa riippumattomuuden tai ammattietiikan.
5. Journalistilla on mahdollisuus kieltäytyä tehtävistä, jotka ovat ristiriidassa lain, henkilökohtaisen vakaumuksen tai ammattietiikan kanssa.
6. Käsitellessään omalle tiedotusvälineelle, konsernille tai sen omistajille merkittäviä asioita journalistin on hyvä tehdä asiayhteys lukijalle, kuulijalle ja katsojalle selväksi.
7. Myös toisen työtä käytettäessä on noudatettava hyvää tapaa. Lähde on mainittava, kun käytetään toisen julkaisemia tietoja.

Tietojen hankkiminen ja julkaiseminen

8. Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.
9. Työtä tehdessään journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammattinsa. Tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Jos yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja ei voida muutoin selvittää, journalisti voi tehdä haastatteluja ja hankkia tietoja myös tavallisuudesta poikkeavilla keinoilla.
10. Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu.

11. Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta. Myöskään kuvaa tai ääntä ei saa käyttää harhaanjohtavasti.
12. Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus.
13. Uutisen voi julkaista rajallistenkin tietojen perusteella. Raportointia asioista ja tapahtumista on syytä täydentää, kun uutta tietoa on saatavissa. Uutistapahtumia on pyrittävä seuraamaan loppuun saakka.
14. Journalistilla on oikeus ja velvollisuus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyden salassa siten kuin lähteen kanssa on sovittu. Jos yhteiskunnallisesti merkittävien tietojen julkaisusta aiheutuu erittäin kielteistä julkisuutta, toimituksen on suotavaa avata yleisölle, miten nimettömän lähteen ja siltä hankittujen tietojen luotettavuus on varmistettu.
15. Otsikoille, ingresseille, kansi- ja kuvateksteille, myyntijulisteille ja muille esitteilyille on löydyttävä sisällöstä kate.
16. Ilmoitusten ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä. Piilomainonta on torjuttava.

Haastateltavan ja haastattelijan oikeudet

17. Haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään. Hänelle on myös kerrottava, jos haastattelua voidaan käyttää useissa eri välineissä. Haastateltavalle pitää aina kertoa, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi.
18. Haastateltavan pyyntöön tarkastaa lausumansa ennen julkaisemista on syytä suostua, jos julkaisuaikataulu sen mahdollistaa. Tarkastamisoikeus koskee vain haastateltavan omia lausumia, eikä sillä saa luovuttaa journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle.
19. Haastateltavan kieltoon julkaista lausumansa tulee suostua vain, jos olosuhteet ovat haastattelun antamisen jälkeen muuttuneet niin olennaisesti, että julkaiseminen olisi selvästi kohtuutonta.

Virheen korjaus ja oma kannanotto

20. Olennainen asiavirhe on korjattava viipymättä ja niin, että se tavoittaa mahdollisimman kattavasti virheellistä tietoa saaneen yleisön. Korjaus on julkaistava sekä tiedotusvälineen toimituksellisilla verkkosivuilla että julkaisussa tai kanavassa, jossa virhe on alun perin ollut.

Korjauksen huomioarvo on suhteutettava virheen vakavuuteen. Jos jutussa on useita asiavirheitä tai jos virheestä voi aiheutua suurta vahinkoa, toimituksen tulee julkaista uusi juttu, jossa virheellinen tieto yksilöidään ja korjataan.

Verkossa olennaisen virheen korjaamiseksi ei riitä virheellisen tiedon tai jutun poistaminen, vaan yleisölle on kerrottava virheestä sekä miten ja milloin se on korjattu.

Tiedotusvälineen on suotavaa tehdä yleisölle selväksi ne käytännöt ja periaatteet, joiden mukaan se korjaa virheensä.

21. Jos selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä.

22. Ellei samanaikainen kuuleminen ole mahdollista, voi erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutunutta olla tarpeen kuulla jälkeen päin. Jos näin ei tehdä, hyvään tapaan kuuluu julkaista hänen oma kannanottonsa.

23. Kannanotto on puheenvuoro, joka on syytä julkaista mahdollisimman nopeasti ilman sen yhteyteen liitettyjä asiattomia lisäyksiä.

24. Tavanomainen kulttuurikritiikki, poliittinen, taloudellinen tai yhteiskunnallinen arviointi sekä vastaavan muun mielipiteen esittäminen ei kuitenkaan synnytä oikeutta kannanottoon.

25. Ellei kannanotto ole julkaisukelpoinen, sen korjaamisesta on syytä neuvotella laattijan kanssa. Vaikka yksimielisyyteen ei päästäisi, olennainen sisältö on suositeltavaa julkaista asiallisessa muodossa.

Yksityinen ja julkinen

26. Jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.

27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä.

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

29. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta.

30. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntaikkeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.

32. Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä.

33. Tietoja rikoksentekijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin.

34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

35. Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen.

Ohjeet on hyväksytty Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen kokouksessa 4.11.2013. Ne astuvat voimaan 1.1.2014.

Liite:

Yleisön tuottama aineisto tiedotusvälineiden verkkosivuilla

Tämä liite on laadittu Journalistin ohjeiden täydennykseksi. Liitteen painoarvo ja velvoittavuus ovat samanlaisia kuin Journalistin ohjeilla. Liite sitoo kaikkia Julkisen sanan neuvoston taustayhteisöjen jäseniä ja muita perussopimuksen allekirjoittajia. Liite ja muutokset siihen vahvistetaan Journalistin ohjeiden tavoin yksimielisesti JSN:n kannatusyhdistyksessä.

Liitteen erityisluonteella halutaan korostaa eroa Journalistin ohjeisiin, jotka koskevat toimituksellista sisältöä. Sillä tarkoitetaan toimituksen laatimaa, tilaamaa, käsittelemää sekä journalistisin perustein julkaistavaksi valitsemaa tai journalistisesti korostamaa aineistoa. Liite koskee yleisön tuottamaa sisältöä tiedotusvälineiden ylläpitämällä verkkosivuilla. Sitä ei pidetä toimituksellisena aineistona.

Neuvosto ja puheenjohtaja voivat käsitellä toimituksen toimintaa yleisön tuottamaa aineistoa sisältävien verkkopalstojen ylläpitäjänä vain niiltä osin, onko toimitus noudattanut liitteen periaatteita. Liitteen periaatteita sovellettaessa ennako- ja jälkimodeoituja yleisön verkkopalstoja käsitellään samanarvoisesti.

Liitteeseen on päädytty myös tarkoituksenmukaisuussyistä. Journalistin ohjeita on uudistettu 6-13 vuoden välein. Verkkomaailma muuttuu ja kehittyy erittäin nopeasti. Liitettä voidaan sen erityisluonteen vuoksi muuttaa avaamatta Journalistin ohjeita.

1. Toimituksen tulee seurata verkkosivujaan sekä pyrkiä estämään yksityisyyden suoja ja ihmisarvoa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen. Syrjinnän lisäksi ihmisarvoa loukkaavat esimerkiksi väkivaltaan yllyttävät sekä yksilöön tai kansanryhmään kohdistuvat vihaa lietsovat sisällöt.

2. Toimituksen tulee viipymättä poistaa sen tietoon tulleet ihmisarvoa ja yksityisyyden suoja loukkaavat sisällöt.

3. Lapsille ja nuorille suunnattuja verkkopalstoja on valvottava erityisen huolellisesti.

4. Yleisölle on varattava mahdollisuus ilmoittaa toimitukselle asiattomasta sisällöstä niin, että ilmoittaja saa siitä vahvistuksen.

5. Yleisölle varattujen palstojen ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä tiedotusvälineiden verkkosivuilla.

Liite hyväksytty JSN:n kannatusyhdistyksen kokouksessa 5.9.2011.

Liite tulee voimaan 1.10.2011, paitsi kohta 4, joka tulee voimaan viimeistään 1.12.2011.

PÄÄTOIMITTAJIEN KANNANOTTO: LUOTETTAVAN MEDIAN PUOLESTA

Suomalainen keskustelutapa on muuttunut nopeasti. Eritoten sosiaalisessa mediassa solvaaminen, halventaminen, mustamaalaaminen ja suoranainen valehtelu ovat arkipäiväistyneet. Mediaksi itseään nimittävät tahot myrkyttävät yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskunnan ilmapiirin johtamalla yleisöä tahallisesti harhaan valheellisilla viesteillään. Hyvän maun ja soveliaisuuden rajat on jo aikaa sitten ylitetty.

Moniarvoinen viestintä ja sananvapaus sallivat erilaiset mielipiteet. Se ei tarkoita, että kuka tahansa voi levittää mitä tahansa kenenkään siihen puuttumatta.

Me hyvää journalistista tapaa noudattavat päätoimittajat emme aio olla valemedian hiljaisia tukijoita ja myötäjuoksijoita. Sitoudumme oikeisiin tietoihin perustuvaan ja merkitykselliseen journalismiin. Kun tietoja pyritään tahallisesti hämärtämään tai vääristelemään, puutummme siihen omissa medioissamme. Tuemme yksittäisiä journalisteja, jotka työnsä vuoksi joutuvat parjauskampanjoiden kohteeksi. Emme salli, että journalisteja vaiennetaan painostamalla.

Otamme jatkossakin vastuun julkaisemistamme uutisista ja niiden oikeellisuudesta, ja vastaamme myös toimitustemme tekemistä virheistä ja niiden korjaamisesta. Aiomme vastaisuudessakin olla demokratian ja sananvapauden tukipilareita, osa toimivaa suomalaista yhteiskuntaa. Eettisesti kestäviin periaatteisiin sitoutuneen ammattimedial tehtävä on vaikeinakin aikoina kirkas.

Arno Ahosniemi, Kauppalehti ja Päätoimittajien yhdistys

Mika Pettersson, STT

Merja Ylä-Anttila, MTV

Kaius Niemi, Helsingin Sanomat

Tapio Sadeoja, Ilta-Sanomat

Atte Jääskeläinen, Yle

Jouko Jokinen, Aamulehti

Kari Kivelä, Iltalehti

Antti Kokkonen, Lapin Kansa

Tomi Lähdeniemi, Satakunnan Kansa

Reijo Ruokanen, Talouselämä

Pekka Mervola, Keski-suomalainen

Seppo Rönkkö, Savon Sanomat

Kari Vainio, Turun Sanomat

Kyösti Karvonen, Kaleva

Satu Takala, Ilkka

Toni Viljanmaa, Pohjalainen

Jouni Kemppainen, Maaseudun Tulevaisuus

Markus Pirttijoki, Kainuun Sanomat

Tommy Westerlund, Hufvudstadsbladet

Niklas Nyberg, Vasabladet

Marit af Björkesten, Svenska Yle